

EGYETEMISTÁK AZ INTERNET GALAXISBAN

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
1.1 Témaválasztásom indoklása	3
1.2. A kutatott, tanulmányozott terület részletesebb meghatározása	4
1.3 Kutatási célkotűzés, munkahipotézis.....	4
1.4 Módszerek	4
2. Elméleti, történeti felvezetés.....	5
3. Információs műveltség a hazai felsőoktatásban.....	9
4. Az egyetemisták információszerzési szokásairól	12
4.1 A hétköznapi információszerzési szokások felmérése	13
4.2 A szakirodalmi információszerzési szokások komparatív vizsgálata.....	15
4.3 A adatbázis használat vizsgálata	31
4.4 A könyvtárhasználat komparatív vizsgálata.....	41
4.5 Az információs kompetencia és a könyvtárhasználati ismeretek fejlesztésére irányuló törekvések	44
5. A német módszer	46
6. Befejezés, javaslattétel: Hogyan tovább?.....	53
7. A felhasznált irodalom és egyéb források jegyzéke	57
8. Melléklet — Kérdőív	63

1. Bevezetés

1.1 Témaválasztásom indokolása

A mai felgyorsult világban — ahol rengeteg információ jelenik meg az interneten percről percre – a mindennapi élet meghatározó elemévé vált, hogy el tudjunk igazodni az információk sokaságában. Az „információs boom” hatalmas információs termésében történő eligazodás csak a megfelelő jártasságok, képességek birtokában lehetséges. Fel kell ismerni az információs szükségletet, ki kell szűrni a helyeset, a megbízhatót, tudni kell felhasználásának helyes módját, kritikusan kell kezelni. Az információs társadalomban az információs műveltség elsajátítása nélkülözhetetlen, hiszen e nélkül elveszne az ember az információk tömegében. Mindemellett az információs műveltség komplex készségéhez kapcsolódó egyéb kulcskompetenciák elsajátítása, mint például a digitális írástudás, kommunikáció, probléma-megoldás, lexikonok használata, internetes keresés, könyvtárhasználat mind-mind elengedhetetlen kiegészítői annak. Ugyanakkor számolni kell azzal is, hogy rendszeresen új IKT technikai eszközök jelennek meg, amiket használni kell. Napjaink világában generációs problémaként is jelentkezik az információs jártasság kérdése. A fiatal korosztálynak maga az eszközhasználat nem okoz gondot, de az információs tartalom áradatával nekik is meg kell birkózni. Az idősebb korosztályok komoly ismerethiánnyal küzdenek; számukra mind az információk mennyisége, mind pedig a technika kezelése komoly kihívást jelent. Ugyanakkor az idősebb korosztály tagjai számára is nélkülözhetetlen az e téren való jártasság. Bennük is ki kell alakítani a szükséges kompetenciákat, mert nekik is szükségük van arra akár a mindennapi életben (interneten történő adóbevallás, az intézmények „e” igényű ügyintézése...) akár az élet más szféráiban. E téren nem nélkülözhető az oktatási intézmények, a felnőttneveléssel és - képzéssel foglalkozó szervezetek és a könyvtárak együttműködése, munkamegosztása.

Mivel sokaknak még új az információs műveltség fogalma, egyre nagyobb körben kell az embereket megismertetni magával a fogalommal, valamint az információs műveltséggel és az ehhez szükséges kompetenciákkal.

Az információs műveltség az egész életpályát meghatározó készség, ami biztosítja az egyén számára az információhoz való hozzájutást, és annak kamatoztatását, az érvényesülést a mai társadalomban. A mai magyar közoktatásban ma még nem kapják meg a kellő szintű felkészítést, tudást ezekhez a kompetenciákhoz. A közoktatásban még elsődleges szempontnak a technikai készségek fejlesztését, és a lexikális tudást tartják, a tartalmak

kezelésére nem fektetnek elegendő hangsúlyt. Például a Wikipédia veszélyei — gyakorlatilag mindenki használja, de bizonytalan az információk helyessége, hitelessége.

1.2. A kutatott, tanulmányozott terület részletesebb meghatározása

Dolgozatomban be szeretném mutatni, hogy hogyan milyen szerepe van az információs kompetenciának az életen át tartó tanulás folyamatában, kiemelten azt a témát, hogy milyen eredménnyel alakítják ki az információs műveltség készségeit az egyetemisták körében, az egyetemisták rendelkeznek-e ezekkel a készségekkel.

Németország már működő felzárkóztatási programjának bemutatása, javaslattétel Magyarország számára: hogyan lehetne a németországi példák felhasználásával, adaptálásával mindezt jól megvalósítani.

1.3. Kutatási célkitűzés, a munkahipotézis

- Az információs műveltség – hogyan változott a fogalma, megítélése, fontossága az elmúlt években.
- Megismerni az egyetemisták információszerzési szokásait.
- Szakmai közönség, a pedagógusok, könyvtárosok szerepének bemutatása, elvárások velük szemben.
- Németország — előnyök: jobb technikai feltétel, szélesebb társadalmi réteg fogadja el, több korosztály már tudatosabb technikahasználó, korábbi kezdés, gazdasági lehetőségek jobbak, a szemlélet, a hozzáállás pozitív, a közoktatás már alaposan felkészíti a gyermekeket erre — Magyarország hogyan hozhatná be a lemaradását.

1.4. Módszerek

A magyar és a német területről szóló, magyar és idegen nyelvű szakirodalom, illetve kutatások, kutatási eredmények elemzése. Helyzetelemzés, komparatív vizsgálatok, feladat-meghatározások.

2. Elméleti, történeti felsevezetés

A következőkben néhány fontos fogalmat és a hozzá kapcsolódó fogalmi rendszert próbálom meg definiálni az általam feldolgozott szakirodalom alapján. Ez azért szükséges, mert a témában sokféle elnevezéssel, értelmezéssel lehet találkozni.

A mai társadalomban az információ új szerepet kap. Az információ nem csupán a tájékozódás eszközévé, hanem a gazdaság legfontosabb hajtóerejévé is vált. Az huszadik század közepétől egyre dinamikusabban teret hódító *információs társadalomban* a társadalom és a gazdaság szerkezete átalakult; mind a termelésben, mind az elosztásban a fókuszba került az információ termelése, forgalmazása, alkalmazása.¹ Ugyanakkor vizsgált témánk alapfeltétele e jelenségek dominánssá válása, hiszen ezek a mélyrétegű strukturális változások és az általuk okozott paradigmaváltás teremtette meg az információs műveltséggel történő foglalkozás szükségességét.

Az első és témánk szempontjából legfontosabb fogalom az *információs kompetencia*. Az egyénnek a társadalomban elfoglalt helyét, a versenyképességét és az életminőségét is meghatározza. Biztosítja az információkhoz való hozzájutást, annak hasznosítását, tulajdonképpen a létet, az érvényesülést az információs társadalomban, így az egész életpályára kiható képességek, készségek összessége.² Ma már nem csak az információs szakembereknek, a magasan képzett munkaerőnek van szüksége erre hanem mindenkinek, jóllehet más-más szinten, más-más tartalommal.³ Fontos megjegyezni, hogy az információs műveltség nem egyenlő az informatikai műveltséggel, annál sokkal komplexebb fogalom, jóval többet foglal magában, mint az informatikai műveltség, az csupán egyik összetevője annak. Mindazonáltal még ma is sokan összekeverik a két fogalmat, és azt hiszik, hogy ha információs műveltségről van szó, az az informatikai eszközök használatának képességével egyenlő. Ugyanakkor az információs műveltség fogalmára ma még nem tudunk egyértelmű, egyetlen átfogó definíciót adni, ráadásul maga a terminológia sem egyértelműsített még. A szakirodalomban találkozhatunk az információs műveltség, információs kompetencia,

¹ Farkas János: Az információs társadalom küszöbén. In: Magyar Tudomány, 1999. 44. évf., 12. sz. p. 1472-1479. http://titoktan.hu/_raktar/_e_vilagi_gondolatok/FarkasJinfarskus.html (2012.09.25.)

² Koltay Tibor: Információs műveltség. Adalékok egy sokarcú fogalom fejlődéstörténetéhez. In: Könyv és Nevelés, 2011. 12. évf., 2. sz. p. 70-76. http://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_neveles/informacios_muveltség (2012.09.25.)

³ Sipos Anna Magdolna: Információs kompetencia - realitás vagy frázis? : Az információs kompetenciával kapcsolatos ismeretek oktatása a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros képzésében. In: Tudásmenedzsment. 2008. 9. évf., 2. sz. p. 8-21.

információs írástudás, információs kultúra elnevezésekkel is.⁴ Magával az *információs műveltség* fogalommal először a nemzetközi szakirodalomban találkozhatunk. Paul Zurkowski 1974-ben két fogalom összekapcsolásával alkotta meg az information literacy kifejezést, melyet információs műveltségként fordítunk magyarra. A hazai szakirodalomban az 1990-es években jelentkezik a fogalom: először 1995-ben találkozhattunk fordítás nélkül, az angol nyelvű terminológia mechanikus átvételével, majd 1997-ben Z. Karvalics László említi még *információs írástudásként*, két évvel később, 1999-ben pedig Tóth Gyula használja az *információs kultúra* kifejezést.⁵ Ma az információs műveltséget az információs társadalom funkcionális írástudásának tekintjük, mert az élet minden területén szükség van rá. A világban elterjedt legtöbb definíció az Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA) definícióira épül. Eszerint az rendelkezik információs műveltséggel aki: felismeri, hogy mikor van szüksége információra, hogyan találhatja meg és hogyan használhatja fel az információt. Az ALA az információs műveltség kapcsán egy sor szükséges készséget is megjelöl, amelyek a következők:

- az információszükséglet felismerése,
- az adott probléma megoldásához szükséges információ azonosítása,
- a szükséges információ megtalálása,
- a megtalált információ értékelése,
- az információ szervezése,
- az információ hatékony felhasználása az adott probléma megoldására.⁶

Az Alexandriai nyilatkozat szerint az információs írástudás középpontjában az egész életen át tartó tanulás áll. Ez egy alapvető emberi jog a digitális világban, ami előmozdítja a társadalmi integrációt.⁷ A Prágai nyilatkozat szerint csökkenti az emberek közti egyenlőtlenséget, és előmozdítja a toleranciát.⁸

⁴ Koltay Tibor: Nyílt, közös, művelt. Néhány gondolat az angol nyelvű terminológia magyarításáról. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 2006. 53. évf., 9. sz. p. 423–425.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4504&issue_id=475 (2012.09.25.)

⁵ Koltay Tibor: Információs műveltség id. m.

⁶ Koltay Tibor: Információs műveltség: pedagógiai forradalom a könyvtárban?. In: Könyvtári Figyelő, 2007. 53. évf., 2. sz. p. 278-288.

⁷ Beacons of the Information Society. The Alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning
<http://archive.ifla.org/III/whis/BeaconInfSoc.html> (2012.09.25.)

⁸ Prágai nyilatkozat. A társadalom információs műveltségéért In: Csik Tibor (szerk.): Információs műveltség és oktatásügy. Nemzetközi szemle. Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2006. p. 11-13.
<http://www.opkm.hu/download/ImOk.pdf> (2012.09.25.)

A munkaerőpiacon kevésbé keresik a kizárólag szakmaspecifikus ismeretekkel rendelkező szakembereket. Ma már inkább azok vannak előnyben, akik hajlandók az új ismereteket, készségeket megszerezni. A *kompetencia* latin eredetű szó, illetékességet, jogosultságot, valamire való képességet jelent első jelentésében. A kompetencia leginkább a „tudni hogyan”, mintsem a „tudni mit” területéhez tartozik. Ma a kompetencia kifejezést használják valamilyen szakterületen való tevékenység elvégzésére való felkészültség értelmében is. A fogalmat először 1974-ben Dieter Mertens használta mai értelmében, miszerint a kompetencia nem szakmaspecifikus ismeretek, készségek és képességek összessége.⁹ A releváns szakirodalom szerint *kulcskompetenciák* olyan szakmától független általános ismeretek, készségek, képességek, amelyek segítik az egyént az információs társadalomban való eligazodásban, valamint elősegítik, hogy a megfeleljen a munkaerőpiac elvárásainak, hogy a munkaerőpiacon versenyképes legyen. Az 1980-as évektől különböző megközelítésekben vizsgálja a szakirodalom a kulcskompetenciákat. Az eddigi vizsgálatok, elemzések alapján a következő tizenkét kulcskompetencia látszik a legelfogadottabbnak. Ugyanakkor feltétlenül tudnunk kell, hogy a fontossági sorrendet közöttük nem lehet megállapítani, az mindig az adott helyzettől függ. Az információs műveltséghez tartozó *kulcskompetenciák*:

- alapkészségek (írás-olvasás, szövegértés, számtan)
- csoportmunka
- az életen át tartó tanulásra való készség
- információkezelés (információ megkeresése, feldolgozása)
- az információs technológia alkalmazása, digitális írástudás
- kommunikáció (írásbeli, szóbeli, idegen nyelvi)
- multikulturális (különbözőségek elfogadása, kulturális tudatosság)
- öÖnállóság (önszervezés, függetlenség, önálló döntés, egyéni felelősség, nyitott viszony a munkához)
- politikai (állampolgári léttel kapcsolatos kompetenciák, tágabb szerepben való tevékenység, múlt és jelen összehasonlítása)
- problémamegoldás
- rugalmasság, a változások kezdeményezése és elviselése

- a szakterületről függő speciális ismeretek.⁹

Témánk szempontjából kiemelkedő jelentőségű a *digitális írástudás* fogalma. Ehhez az elnevezéshez is többféle tartalom tapad. Magyarországon gyakran leszűkítik annak jelentését, és csak az informatikai eszközök használatának képességét értik alatta. Ám a valóságban az több írástudást, műveltséget foglal magába, nem korlátozódik csak ezekre. Ide tartozik az írás, az értő olvasás, a számolás, keresési stratégiák alkalmazása, valamint a megszerzett információ kritikus értékelése is.¹⁰

Ma már elvárják az iskolában és a munkahelyen is, hogy számítógépet tudják használni, képes legyen szövegszerkesztésre, táblázatkezelésre és az interneten való információkeresésre. Érdekes adalék a fogalom értelmezéséhez, hogy Z. Karvalics László szerint a digitális írástudás elsajátítása, illetve elsajátíthatósága kizárólag hozzáférés kérdése. A rendelkezésre álló használható eszközkönyezettől függ.¹¹ A digitális írástudás elnevezés tehát tág jelenséget takar. Magában foglalja az információs műveltséget és az információs és kommunikációs technológiák (IKT) használatát.¹⁰

⁹ Frank Róza: Kompetenciafejlesztés az információs társadalomban In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2006. 53. évf., 9. sz. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4500&issue_id=475 (2006.04.19.)

¹⁰ Koltay Tibor: Médiaműveltség, média-írástudás, digitális írástudás. In: Médiakutató, 2009. 10. évf., 4. sz., p. 111-116. http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_04_tel/08_mediamuveltseg_digitalis_irastudas/ (2012.09.25.)

¹¹ Karvalics László, Z.: A netnemzedék vizsgálatának szemléleti alapja: a morális pániktól az ismeretelméleti megalapozásig. In: Új Pedagógiai Szemle, 2001. 51. évf., 7-8. sz. p. 46-51.

3. Információs műveltség a hazai felsőoktatásban

Hazánkban ma még nagyon keveset foglalkoznak az információs műveltség kérdéskörével, pedig mind a közoktatásnak, mind pedig a felsőoktatásnak komoly tennivalója, s amennyiben a német példákat vesszük alapul, úgy jelentős felzárkóznivalója lenne e téren. A felhasználók felkészítésében több intézmény érintett, a feladat többfelé oszlik: könyvtárak, közoktatási intézmények, felsőoktatási intézmények, továbbá az iskolarendszeren kívüli képzésekkel, továbbképzésekkel, andragógiai feladatkörrel rendelkező intézmények. Az egyetemekre, főiskolákra érkező diákok jelentős része komoly és többnyire a kulcskompetenciákat is érintő hiányosságokkal érkezik a középiskolából. Ide tartoznak az általános gondolkodási készségek, önálló gondolkodás és tanulás, információelemzés, anyanyelvi műveltség, írás- és olvasási, szövegértési készségek. Mindemellett szintén a kulcskompetenciák közé tartozó tanulási nehézségekkel, továbbá önértékelési zavarokkal is küzdenek. Ennek okait elsősorban az ismeretközpontú oktatási rendszerben kell keresnünk, ahol az elméleti tudáson, annak megszerzésén van a hangsúly, ahelyett, hogy a gyerekek gyakorlati kompetenciáit és tudását fejlesztenék. Ezek között kiemelten fontos lenne a tudás megszerzési módszerének fejlesztése, hiszen e készségek elsajátítása az egész életre, az egyén életminőségére jelentős hatással van. Különösen fontossá vált, válik e kérdéskör akkor, amikor napjainkban a tudás, a folyamatos tudásbővítés képessége a tudásalapú társadalom alapvető eszközévé vált. Mindemellett a diákok tárgyi tudásával és készségeikkel is gond van. Az egyetemi tanulás feltételez egy alaptudást, amire építhet, de pont ez az alaptudás hiányzik vagy nagyon gyenge. A felsőoktatásba belépő hallgatók tudásszintje egyenetlen, ezért gyakran akadályokba ütközik és akadozik a magasabb szintű oktatás megvalósulása. Mind a középfokú, mind pedig a felsőfokú oktatási szinten szükség lenne olyan tanárookra, oktatókra, szakemberekre, akik tudják kezelni ezt a problémát. Fontos lenne a tanárok és az oktatók felkészítése arra, hogy hogyan alakítsák ki a tanulóknál a szükséges kulcskompetenciákat, az információs műveltséget, készségeket és egyéb képességeket. Már önmagában az is komoly nehézséget jelent, hogy az információs műveltség a középiskolában nincs eléggé hatékonyan megalapozva, ráadásul a felsőoktatásban, mind az úgynevezett alapozó ismeretek, mind pedig a szakmai, a tudományos ismeretek közül többnyire hiányoznak az azok alapozását és fejlesztését célzó kurzusok, gyakorlatok, műhelymunkák. Így azután egyáltalán nem csoda, hogy általánosságban a hallgatók információs forráskezelési ismerete még a középszintet sem éri el; nem tudnak jól és hatékonyan

információt keresni és nem tudnak információkat összehasonlítani, értékelni a relevancia szempontjából.

Fontos lenne megismertetni a diákokkal, miért lényeges számukra, hogy:

- megfontolják, milyen forrásból szerzik be az információikat (hétköznapi és tudományos)
- milyen szempontok alapján szelektálják és értékeljék az információkat
- milyen a jó kérdésfeltevés, érvelés
- a keresők- hagyományos, elektronikus források és online adatbázisok- készségszintű ismerete
- szakjukhoz kapcsolódóan milyen releváns adatbázisok, hiteles források állnak rendelkezésükre
- az információk etikus kezelése.¹²

A felsőoktatási intézmények felelőssége és feladata lenne, hogy a hallgatóikat ne csak statikus tudással lássák el, hanem felkészítsék őket a megújuló tudás megszerzésére, az ahhoz vezető eszközrendszer megismerésére, az értő válogatásra, a kreatív felhasználásra. A jövő értelmisége számára, amely rétegnek mindig is a tudás és annak folyamatos fejlesztése biztosította a legfőbb munkaerő-piaci értékét, ez nem csupán az értelmiségi lét alapját, követelményét, hanem egyben a munkaerőpiacon való boldogulás lehetőségét jelenti. Ezért megkockáztatjuk, hogy tulajdonképpen a felsőoktatási intézmények a legfőbb feladata a hallgatók felkészítése az életen át tartó tanulásra, a tudásbővítésre. Mindezek alapján bátran állíthatjuk, hogy az információs műveltségnek fontos pedagógiai és szakmai szerepe van a felsőoktatásban. Az információs műveltség képessé teszi arra a hallgatót, hogy magas fokon kezelje az információs és tudás tartalmakat, folyamatosan és önállóan fejleszthesse tudását, kutasson, önállóvá váljon és kontrollálni tudja saját tanulását. Az információs műveltség képessége megnöveli a hallgatók lehetőségeit és esélyeit abban, hogy az önálló tanuláshoz és a tudásuk növelése érdekében az információforrások széles körét használják, fejlesszék kritikai gondolkodásukat, és hogy önállóvá váljanak. A hallgatók így olyan gondolkodásmódot követhetnek majd, melynek része a különböző információforrások

¹² Béres Judit: Készségfejlesztés az egyetemen a bolognai rendszer tükrében. In: Sipos Anna Magdolna, Zalay Szabolcs, Mészárosné Szentirányi Zita (szerk.): A kultúra anatómiája, a kultúra anatómusa: tanulmánykötet a 65 éves Agárdi Péter tiszteletére. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, 2011. p. 13-30.

készség szintű használata, valamint megnő a saját tanulásukért érzett felelősségtudatuk.¹³ Ezért az információs műveltség alapozását és fejlesztését be kellene építeni minden kurzus tantervébe. Hiszen az új képességek szervesen integrálódnak az elsajátítandó ismeretkörökbe és nem azokon kívül helyezkednek el. Éppen ezért így kellene lennie a tantervekben is. Az új típusú eszközrendszerek és az azok kezeléséhez szükséges tudás megszerzésében az oktatóknak és a könyvtárosoknak együtt kell működniük; az e téren meglévő munkamegosztásuk modellje már kialakult. Az oktatóknak az előadások és viták során ösztönözni kell a hallgatókat, hogy új, ismeretlen területeket fedezzenek fel, segítséget kell nyújtaniuk, hogy minél jobban ki tudják elégíteni az információs igényeiket, minél inkább képesek legyenek az önálló ismeretszerzésre, a személyes tudásuk fejlesztésére, és figyelemmel kell kísérniük a hallgatók ez irányú fejlődését. Az információs műveltség felsőoktatási fejlesztése egyben lehetőséget ad arra is, hogy fejleszteni lehessen a hallgatóközpontú oktatási módszereket. A folyamat másik főszereplői, a könyvtárosok pedig értékelik és válogatják az oktatáshoz szükséges forrásokat, szervezik és kezelik a felsőoktatási könyvtár dokumentum- és információs állományát, továbbá gondoskodnak az oktatók és hallgatók könyvtárhasználat és információkezelési képzéséről, továbbképzéséről.

¹³ Varga Katalin: Az információs műveltség szerepe az egész életen át tartó tanulásban In: Varga Katalin (szerk.): A 21. század műveltsége: E-könyv az információs műveltségről. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtártudományi Intézet, 2008.
<http://mek.oszk.hu/06300/06355/html/>

4. Az egyetemisták információszerzési szokásairól

A felsőoktatásban tanulók információs kompetenciáinak mérésére a Pécsi Tudományegyetem négy karán végeztek a korábbi években empirikus kutatásokat. Az Állam- és Jogtudományi Karon (ÁJK) Simon Eszter (2009/2010-es tanév tavaszi szemeszterében)¹⁴, az Egészségtudományi Karon (ETK) Szidun Lászlóné (2008/2009-es tanévben)¹⁵, a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karon (FEEK) Egervári Dóra (2006/2007-es tanév tavaszi és a 2007/2008-as tanév őszi szemeszterében)¹⁶ és a Közgazdaságtudományi Karon (KTK) Csörge Ágnes (2008-as tanévben)¹⁷. Ezen felmérésekből a hallgatók információszerzési szokásaira derült fény. Dolgozatom egyik fő feladatának tartom a felmérések összesítését és komparatív vizsgálatát, mivel a felmérések eredményei alapján kibontakozó helyzetre alapozva szándékozom majd a hazai részletező feladatokat meghatározni.

A kutatást összesen 667 darab kérdőív kitöltésével végezték a 2006-2010-es tanévekben. A négy dolgozat egyenként 37 kérdésére adott válaszok érdekes eredményt hoztak. Egy-egy dolgozat egy-egy egyetemi kar információszerzési szokását térképezte fel. Alaposan kikérdezték a hallgatók mintegy 25-30%-át, akik lelkiismeretesen válaszoltak a hétköznapi információszerzéstől egészen a szakirodalmat, adatbázisokat, könyvtárhasználatot érintő kérdésekig. Az utóbbi a területeket boncolgató kérdésekre a hallgatók 2/3-a nem válaszolt/nem ismert ilyet/nem volt értékelhető a válasza, és csak 1/3-a mutatott jártasságot ezekben a kulcskérdésekben.

Ezt egy-egy kar belügyének tekinthetnénk, de a négy kar négy felmérésének összehasonlítása egyforma és általánosítható, ugyanakkor megdöbbentő hiányosságokra derít fényt: az egyetemisták ugyan profi módon kezelik a számítógépet, de az információs műveltségük nagyon hiányos.

¹⁴ Simon Eszter (2011) *Egyetemi hallgatók szakirodalom használati és információszerzési szokásai (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar)* [diplomamunka]. Pécsi Tudományegyetem, Pécs

¹⁵ Szidun Lászlóné (2009) *A PTE EÜ Főiskolai Kar hallgatóinak szakirodalom-használati és információszerzési szokásai* [szakdolgozat]. Pécsi Tudományegyetem, Pécs

¹⁶ Egervári Dóra (2008) *Információs kompetenciáink – avagy hogyan szerzik, értékelik és használják az információkat az egyetemisták?* [OTDK dolgozat]. Pécsi Tudományegyetem, Pécs

¹⁷ Csörge Ágnes (2009) *Az egyetemi hallgatók online és hagyományos szakirodalom-, könyvtárhasználati és információszerzési szokásai (Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar)* [szakdolgozat]. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

4.1 A hétköznapi információszerzési szokások felmérése

Amint az várható volt, a felmérések eredményeiben jelentős egyezések és különbségek találhatók. Először a válaszadók demográfiai adatait, szabadidő eltöltési tevékenységeit, és hétköznapi információszerzési szokásait összesítve vizsgáltam. A kérdőívet kitöltött hallgatóból 522 nő, 155 férfi. Közülük az első évesek 26%-nyian, a másod évesek 30,6%-nyian, harmadévesek 32%-nyian, negyedévesek 13,3%-nyian, az ötödévesek 2,7%-nyian vannak. Nagyvárosban a hallgatók 23,7%-a városban 44%-a falu, községben pedig 27,35%-a él. A szabadidő eltöltését tekintve a következőket állapíthatjuk meg. a számítógép használat a hallgatók többségére általában jellemző, de legjellemzőbb az ÁJK-s és a FEEK-es hallgatókra. Az internet használat az ÁJK-s hallgatókra a legjellemzőbb, de jellemző a KTK-s és a FEEK-es hallgatókra is. A könyvolvasás legjellemzőbb az ÁJK-s, és a KTK-s hallgatókra. A napilap és újságolvasás szintén a KTK-s és az ÁJK-s hallgatókra a legjellemzőbb. Az ETK-s hallgatókról sajnos nincsen adatunk a szabadidő eltöltésére nézve. Az információszerzés csatornája valószínűleg az internet vagy a televízió, mivel a szabadidő eltöltésének jelentős része is ezek köré az eszközök köré szerveződik. A KTK-n valószínűleg azért magas a televízió, a magazinok, a napilap és újságolvasás aránya, mivel ezekben a médiumokban jelenik meg sok közgazdasággal kapcsolatos friss információ. A hallgatók számára fontos, hogy naprakészek legyenek. Valószínűleg ezért figyelik ezeket a forrásokat szabadidejükben is.

A hétköznapi információszerzési szokásokat tekintve azt láthatjuk, hogy az elsődleges információforrás a hétköznapiakban az internet és a televízió. A legjellemzőbb a hallgatókra az internethasználat, második helyen a televízió áll, harmadikon a rádió, majd ezeket követi a könyvtár folyóirat és az egyéb forrásból származó információ. Az ÁJK-soknál a legjellemzőbb az internet-használat, a szabadidős tevékenységek és a hétköznapi információszerzésnél egyaránt. A KTK-soknál az internetezés a legjellemzőbb szabadidő eltöltési mód, a köznapinál mégis a könyvolvasás és a napilapolvasás a legnépszerűbb forrás az internet helyett. Ennek oka feltehetőleg az, hogy náluk itt az újságolvasás domináns. Ám az ÁJK-soknál mindkettő dominál. Ezen eltérések okai a szakokban keresendők: mind a KTK, mind az ÁJK hallgatóinak jóval nyitottabbnak kell lenniük a napi eseményekre, a hírlapokban olvasható gazdasági, politikai, társadalmi eseményekre, épp ezért mindkét csatornát használják a hétköznapi információszerzés során is. Mindazonáltal az egyes karokhoz tartozó hallgatói mintákban jelentősek a különbségek. A FEEK-es hallgatók esetében például, akikre a jellemző volt a számítógép használata, ennek

megfelelő arányban jelennek meg az internetezők között. Ugyanakkor a KTK-s hallgatók, akiknél a legnépszerűbb volt a sajtóolvasás, a köznapi információszerzésben mégsem ez mutatja a legnagyobb mértéket, a hétköznapi információszerzésnél átveszi a vezetést az internethasználat, és fordítva is igaz. A FEEK-esek körében nem volt népszerű a szabadidő eltöltésében az újságolvasás, ám a köznapi információszerzéshez mégis valamivel intenzívebb használatot mutat e réteg, mint a KTK-sok esetében, akiknél a szabadidő eltöltését tekintve az újságolvasás nagyon jellemző tevékenység volt. A diagram jól mutatja azt is, hogy milyen nagymértékben válik egyre inkább csupán kétsatornássá a köznapi információszerzés: mindent az internet és a televízió határoz meg.

Ha a hallgatók egy konkrét napi hírre kíváncsiak, az információforrások sorrendje a következőképp alakul. A KTK-n a legmagasabb az internethasználat aránya, a TV nézés pedig a FEEK-esek körében magasabb. Az ÁJK esetében pontos szám adatok nem állnak rendelkezésünkre, de náluk is az internetezés áll az első helyen, ezt követi a második helyen a televízió. Az adatokból egyértelműen kimutatható, hogy a legnépszerűbb a hallgatók körében az internethasználat, és a televízió.

Arról, hogy milyen nyelven informálódnak a hallgatók, a következőket tudtuk meg. Általában a használt idegen nyelvek közül leggyakrabban az angolt, másodikként a németet, végül az olaszt és a franciát használják a hallgatók információszerzésre. Itt fedezhető fel a legnagyobb hasonlóság az ÁJK és a KTK között, ez bizonyára a képzés népszerűségével illetve az ottani követelményekkel indokolható.

Arra is kíváncsiak voltak a felmérést végzők, hogy az információforrásokat hol használják a hallgatók.

Általánosságban elmondható, hogy leggyakrabban otthonról használják ezeket az információforrásokat, ezt követi az iskola és a könyvtár. Ebben nem mutatnak a felmérések szignifikáns különbségeket.

Ha az információszerzést a gyorsaság szempontjából közelítjük meg azt látjuk, hogy az internet messze a leggyorsabb információforrás az egyetemisták számára. Ez magától értetődő, hiszen az internet legfőbb erényei közé tartozik a tér- és időfüggetlenség, valamint a gyorsaság.

Fontos az elektronikus, hagyományos dokumentumok használatának aránya a hétköznapi információszerzés során.

Összességében elmondható, hogy itt is leginkább az elektronikus dokumentumokat részesítik előnyben a hallgatók. Ez összefüggésben van azzal, hogy az internetet választották

a leggyorsabb információforrásnak, mivel az elektronikus dokumentumokhoz gyorsabban hozzájutnak, mint a hagyományos, nyomtatott információhordozókhoz.

4.2 Szakirodalmi információszerzési szokások komparatív vizsgálata

A következőkben a szakirodalmi információszerzési szokásokat vizsgálom, azon belül is különösen az általános szakirodalmi tájékozódást, az adatbázis- és a könyvtárhasználatot. A vizsgálat nem csupán a használat tartalmára, hanem a tartalmat közvetítő eszközökre, csatornákra is kiterjed.

Elsőként az eszközhasználatot, vagyis a hallgatók internet-használati szokásait veszem górcső alá. A négy szakdolgozat számainak összevetése után megállapítható, hogy az internet használat mindenhol megelőzi a könyvet és az egyéb információszerzési csatornákat. Amiben jelentős a különbség az az, hogy nagyon eltérő a felhasználás mértéke. Az alábbi számok tükrözik mindezt.

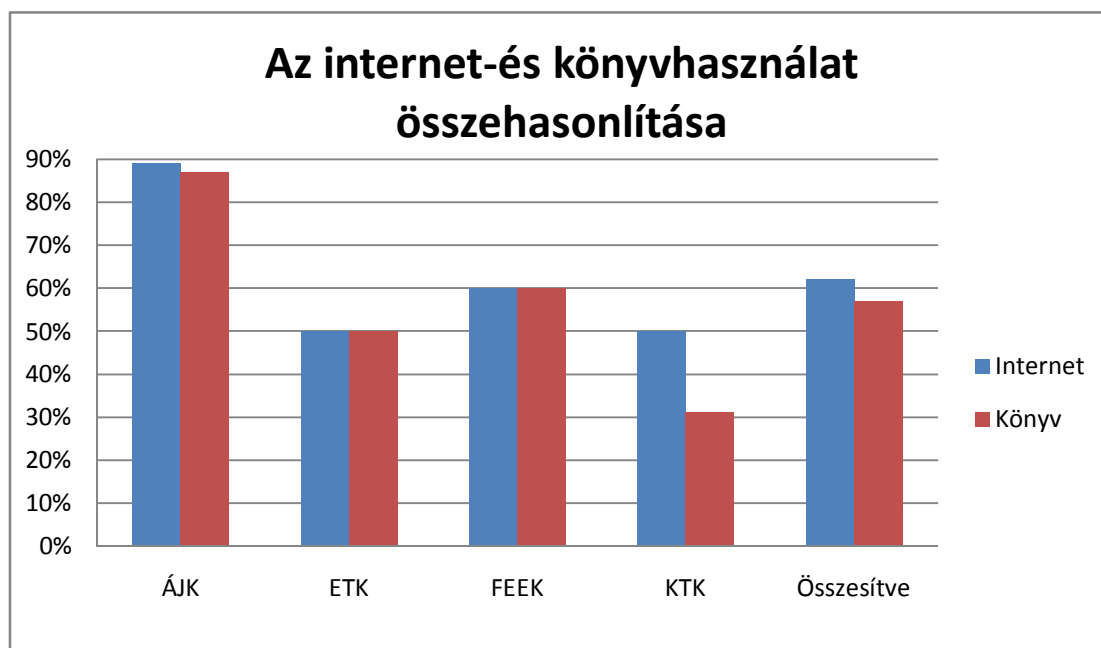
Az ÁJK-n a megkérdezetteknek mindössze 2%-a nem használja az internetet, 9% pedig nem válaszolt, vagy nem értelmezhető a válasza. Tehát a tanulók 89%-a használja az internetet a tanulmányaihoz, de igen eltérő arányban. Például a hallgatók 12%-a 100%-os arányban, közel 15%-a 20%-os arányban, 13%-a 50%-os arányban, 4%-a 80%-os arányban. A többiek 1-80%-os arányban, nagy szórással használják a net-et. A hallgatók 87%-a használ könyvet az információkeresése során, vagyis nagyságrendileg olyan arányban, mint a világhálót. Ám, amennyiben megnézzük a mélyebb összefüggéseket, úgy azt láthatjuk, hogy a könyvekből nyert ismeretek nagyobb arányt képviselnek, mint az internet. Például 11 százaléknál azoknak az aránya, akik 50%-ban használnak könyveket információszerzésre. A hallgatók 33%-a használ könyveket az információkeresés legalább feléhez. A hallgatók 9%-a pedig azt állította, hogy információkereséskor az órai jegyzetet is használja. Ez az arány meglepően alacsony, érdemes lenne majd egy másik alkalommal részletesebben is ennek okát megvizsgálni.

Az ETK-n a megkérdezetteknek többsége az internetet használja elsőként a tanulmányi információszerzés során. 50%-a elsőként általános webes keresőt használ, 8%-a lexikont, 7%-a szótárt, 5%-a adatbázist, 3%-a enciklopédiát, 2,5-2,5%-uk bibliográfiát, egyéb könyvet, folyóiratot. Egyéb információs, illetve közvetítőcsatornát a felmérésben résztvevők közel 20 %-a vesz igénybe.

A FEEK-es hallgatók 60-65%-a az internetről szerzi a szükséges szakirodalmi információk 35%-át, míg hagyományos forrásból az információ 40%-át. A szakirodalmi információszerzés során a hallgatók több mint fele majdnem ugyanolyan arányban használja a könyveket, mint

az internetet. A válaszadók átlag 50%-a szerzi tanulmányaihoz szükséges információk 50%-át könyvből, míg sajtótermékből csak 10%-át.

A KTK-n, ha a tanulmányokhoz szükséges információszerzésről van szó, az internet 50,37%-al az első, a könyv 31,25%-al a második, a folyóirat 11,96%-al a harmadik, a tv 6,14%-al a negyedik, a rádió 2,99%-al az ötödik, az egyéb forrás 2,18%-al a hatodik helyen áll. A tv és a rádió egyik karon sem kapott számottevő szerepet a tanulmányi információszerzésben valószínűleg azért, mert ezekben a forrásokban inkább a hétköznapi információk jelennek meg.

1. ábra Az internet-és könyvhasználat összehasonlítása

A fentiek alapján elmondható, hogy a hallgatók minden karon először és leggyakrabban az internetet használják, majd a könyveket. Ugyanakkor az is látható, hogy az internet dominanciája közel sem olyan mértékű, mint amelyet gondolnánk, szinte kiegyenlítő a két csatorna igénybevétele. Ez alól a KTK-s hallgatók kivételek, ott ez a differencia jelentős az internet javára. Ennek oka visszavezethető a diszciplináris szakirodalom sajátosságaira. Egyedül a KTK-soknál jelenik meg a televízió és a rádió is mint tudományos információforrás. Ennek oka valószínűleg az, hogy a közgazdaságtudományi, gazdasági, piaci, pénzügyi témában sok információ ezeknek a forrásoknak a segítségével is elérhető. A hallgatóknak ezekben az információkban különösen naprakésznek kell lenniük, ezért figyelik ezeket a forrásokat akkor is, ha szakirodalmi információra van szükségük. A négy adatot összevetve a hallgatók 62,3%-a az internetet, 57%-a a könyvet használ, ha szakirodalmi információra van szükségük.

A fenti számok alátámasztják, hogy ebben a kérdésben csak a közgazdaságtudomány területén mutatható ki diszciplináris eltérés.

Arra is kíváncsiak voltak a felmérést végzők, hogy a hallgatók egy konkrét társadalomtudományi kérdés, probléma szakirodalmára keresnek választ, akkor mely forrásokat használják.

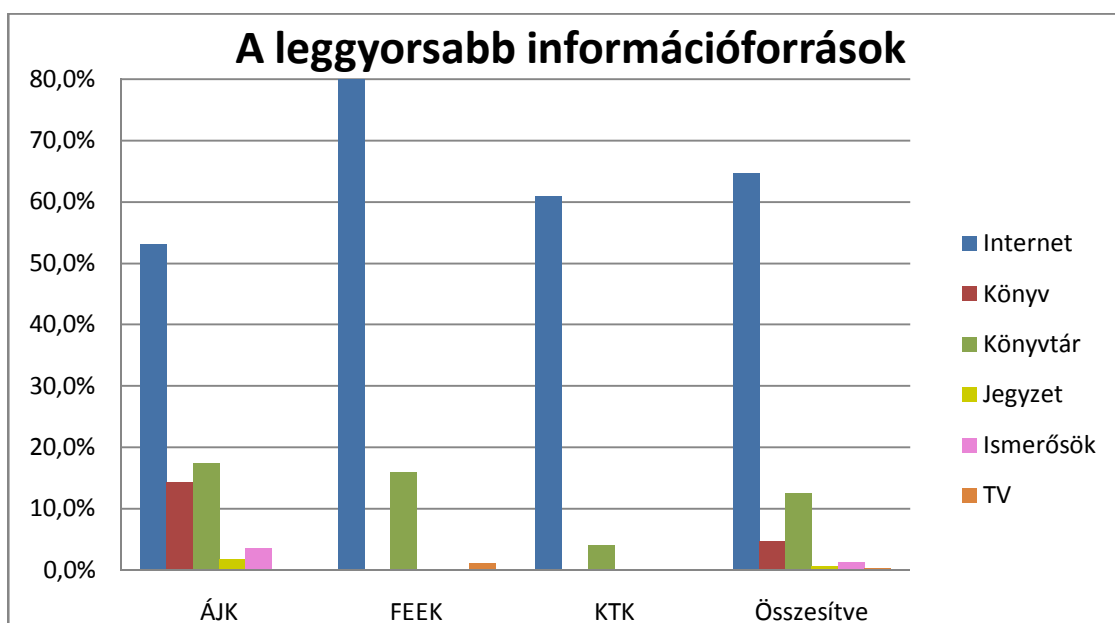
Az ÁJK-n először az általános webes keresőkön próbálnak választ találni, ha ez nem megy, következnek az enciklopédiák, lexikonok. Adatbázisokat alig használnak a kereséshez, azokat csak nyolcadikként jelölték meg a hallgatók. Legnagyobb arányban a Wikipédia jelent meg, mint társadalomtudományi adatbázis. Emellett említették a Google-t is, igaz, csak öt válaszadó esetében. Meglepő, hogy mindennapos használatú hálózati eszközök terminológiájában milyen járatlanság tapasztalható.

Az ETK-s hallgatókról nincs adatunk erre a kérdésre vonatkozóan. A FEEK-es hallgatók majdnem fele a szükséges információk 50%-át szakkönyvből szerzi be, az internetről a hallgatók 20%-a a szükséges információk harmadát szerzi. Átlagban a hallgatók 31%-a a szakirodalmi információk felét az internetről szerzi be. A hallgatók a papíralapú információhordozókat részesítik előnyben a digitálisakkal szemben. Egy konkrét társadalomtudományi kérdésre 50-50%-ban használják az internetet és a hagyományos forrásokat. Akik csupán 20-40%-ban használják az internetet, azok nem csupán az előbb említett két forrást használják az információszerzés során. A KTK-s hallgatók körében az internet 44,54%-al, a könyv 37,85%-al, a folyóirat 14,56%-al, a tv 1,61%-al, a rádió 0,88%-al, az egyéb forrás 0,32%-al szerepel, ha egy konkrét szakirodalmi információra kíváncsiak.

Az ÁJK-s és a KTK hallgatók körében első helyen szerepel az internet, utána következnek a papír alapú források. A FEEK-eseknél viszont első helyen a szakkönyvek és az internet egymás mellett szerepelnek. E különbség oka valószínűleg arra vezethető vissza, hogy a jog és közgazdaságtan információi szinte naponta frissülnek, ezért az internetről tudják a hallgatók beszerezni a szükséges, friss információikat, hiszen mire megjelenik nyomtatásban, addigra el is avulhat az adott információ, az andragógiai témáknál ez kevésbé jellemző.

Ha a hallgatók a források gyorsaságát is figyelembe veszik, a sorrend így alakul: Az ÁJK-n az internet 53%-al az leggyorsabb, a könyvtár 17,3%-al a második, a könyv 14,3%-al a harmadik, az ismerősök 3,6%-al a negyedik, a jegyzet 1,8%-al az ötödik leggyorsabb információforrás. Az internet dominanciája itt nem meglepő, hiszen valóban ez lehet a leggyorsabb csatorna, ráadásul tér és időkorlát nélkül áll rendelkezésre.

Az ETK-ról nem rendelkezünk ilyen információkkal. A FEEK-en a válaszadók 80%-a választotta az internetet, a könyvtárat a hallgatók 16%-a, a TV-t pedig 1% választotta a leggyorsabb információszerző forrásnak. A KTK-n a hallgatók 61%-a jelölte az internetet a leggyorsabb információforrásnak, 13%-uk említette meg az internet mellett a könyvtárat is. A könyvtárat önállóan csak 4% sorolta tanuláshoz szükséges gyors információforrásnak.

2. ábra A leggyorsabb információforrások

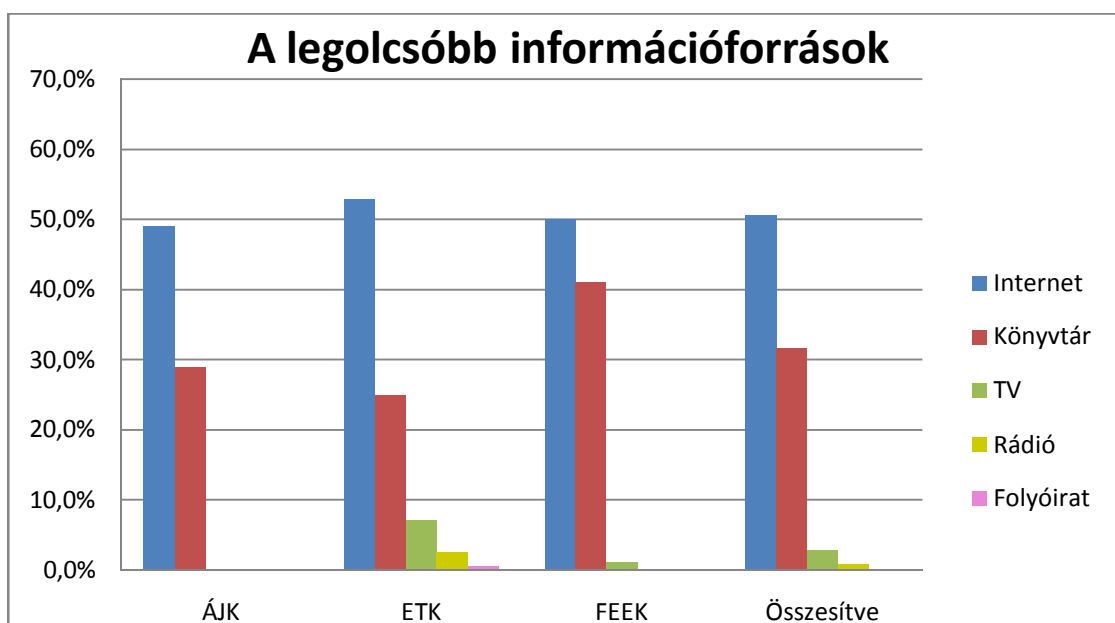
Az adatokat összesítve megállapítható, hogy mind a négy kar hallgatói számára az internet a leggyorsabb, a könyvtár pedig a második leggyorsabb információforrás akkor is, ha a tanulmányaikhoz keresnek információt. Az ÁJK-sok több forrást jelöltek meg, mint a többi kar hallgatói, náluk megjelenik a könyv, mint gyors információforrás, ami a jogtudományi szakirodalmi, szakmai információk sajátosságaira vezethető vissza.

Az információforrásokat költséghatékonyság szempontjából is vizsgálták: Az ÁJK-n a költséghatékonyságot szem előtt tartva a hallgatók 49%-a ugyancsak az internetet választja elsőként, ezt követi a könyvtár 29%-kal. A hallgatók átlagosan 5645 Ft-ot költenek informálódásra, és ennek mintegy 57,5%-át költik tanulási célokra. Az ETK-n a hallgatók többsége, 52,8%-a az internetről, 24,9%-a a könyvtárból, 7,1%-a TV-ből, 2,5 %-a rádióból, 0,5 %-a folyóiratokból szerzi be a számukra fontos információkat. A válaszadók átlagosan havonta 5000 forintot fordítanak információszerzésre. A FEEK hallgatóinak 50%-a az internetet választotta, 41%-kal szerepel a könyvtár mint második legolcsóbb csatorna. A televízió 1%-al a harmadik helyen áll. A válaszadók

majdnem 50%-a úgy gondolja, hogy a legkisebb anyagi ráfordítással az internetről tud informálódni. 30% állítja azt, hogy olcsóbban jut információkhoz a könyvtárban, mint az interneten. A hallgatók 10%-a szerint a könyvtár a leggyorsabb és a legolcsóbb információforrás.

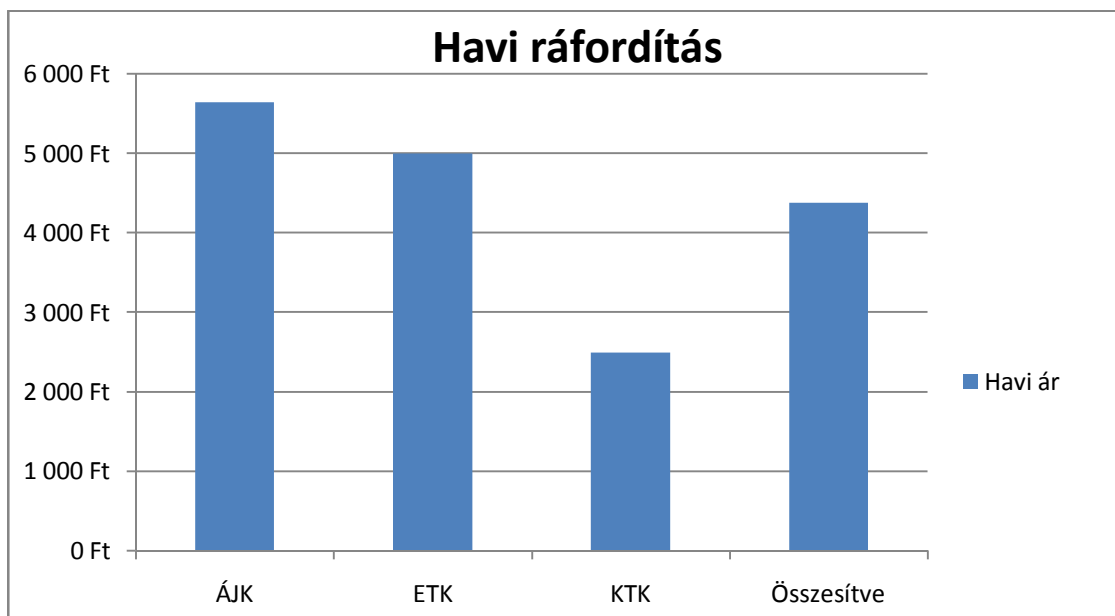
A KTK-n a legtöbben az internetet és a könyvtárat együtt sorolták fel, mint a legkisebb anyagi ráfordítással megszerezhető információs forrás, de az otthonról elérhető internetet választották a legolcsóbb forrásnak. A nagy többség átlagosan havi 2500 forintot költ információszerzésre tanulási és egyéb célból.

Az internet ilyen mértékű preferáltsága a valóságban nem indokolt, hiszen közismert, hogy az internethez való hozzáférés egyáltalán nem olcsó, havonta több ezer forintra rúg. Ám a vizsgálati célcsoport esetében a hallgatói státuszukhoz kapcsolódóan, az egyetemi intézményhálózat teljes területéről ingyenesen vehetik igénybe ezt a szolgáltatást. Számukra tehát nem pontosan érzékelhető a szolgáltatás piaci ára.

3. ábra A legolcsóbb információforrások

Az adatokat összesítve jól látható, hogy minden karon az internetet és a könyvtárat tekintik a legolcsóbb információforrásnak a hallgatók. Az ETK-n az internetet tartják a legolcsóbb információforrásnak. A FEEK-en a legnagyobb a könyvtárhasználat aránya, a könyvtáros hallgatók miatt.

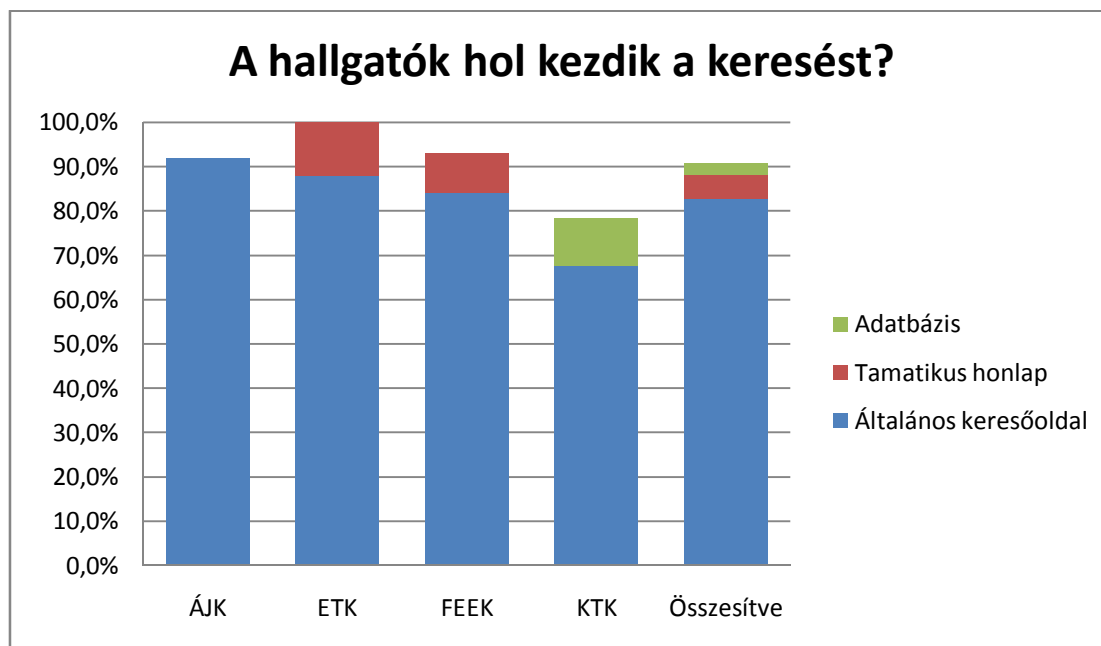
4. ábra A hallgatók havi költségei informálódásra

A hallgatók átlagosan havi 4380 Ft-ot fordítanak információszerzésre.

Ez után azt vizsgáljuk, hogy a hallgatók honnan indulnak el, amikor a tanulmányaikhoz kapcsolódó információt keresnek.

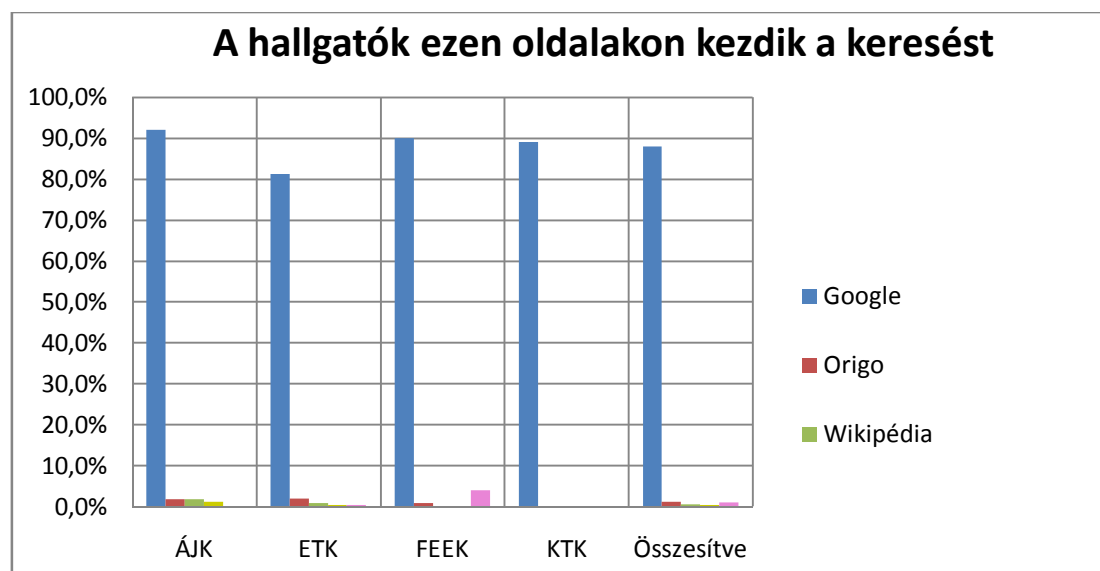
Az ÁJK-s hallgatók többsége, 92%-a az interneten, a Google oldalán kezdi a keresést. Ezt, mélyen lemaradva követi 1,8%-al az Origo és a Wikipédia, 1,2%-al az Index. Az ETK-n a hallgatók 88%-a valamilyen általános keresőoldalon kezdi a keresést, 12%-uk kezd a különböző tematikus portálokon. Ha csak az internet állna rendelkezésükre, az általános webes keresőket 63%-nyian választják. Ezen belül 20%, aki 40%-ban szerzi az információt internetről, 60%-ban könyvből.

A FEEK-es hallgatók 84%-a valamilyen általános keresőoldalon kezdi a kutatást, mellette elenyésző arányban jelentkezik a tematikus portál 9%-kal. A mely weblapon kezdi a keresést kérdésre kiugróan magasán a Google-t választotta a válaszadók 90%-a. Szerepel pár általános keresőoldal, mint a www.startlap.hu, www.origo.hu, www.kapu.hu, www.altavista.hu, viszont a Google után a második helyen 4%-kal a www.lib.pte.hu áll. A KTK-n a legtöbb, 67,53%-nyi hallgató az általános keresők, 10,82%-uk adatbázisok segítségével kezdi a keresést. A hagyományos források közül a legtöbben a lexikonokkal kezdenek, ami a keresett témában segítséget nyújt a kulcsszavak megalkotásában, ezáltal elindíthatják a keresést, ami az online eszközökön folytatódik. A válaszadók 89%-a a Google-t választotta. Ezen kívül felsorolták még a www.ask.com-ot, a www.fn.hu-t, www.origo.hu-t és a www.index.hu hírportálokat is. Volt, aki a kari honlapról, a MATARKA oldaláról vagy az EBSCO-HOST adatbázis honlapjáról indítaná a webes keresést.

5. ábra A hallgatók hol kezdik a keresést?

Az ábrán jól látható, hogy a hallgatók legelőször az internethez fordulnak, ha információra van szükségük, ezen belül is az általános kereső oldalakat veszik igénybe leginkább, majd a különböző tematikus honlapokon folytatják a keresést. Összesítve a hallgatók 82,8%-a az általános keresőportálokon, 5,2%-a a tematikus honlapokon, 2,7%-a az adatbázisokban kezdi a keresést. Az adatbázis használat egyedül a KTK-s hallgatóknál jelenik meg. Ennek oka feltételezhetően az, hogy a hallgatók a vizsgáltak közül ezen a karon használnak legnagyobb arányban adatbázisokat.

6. ábra A hallgatók ezen oldalakon kezdik a keresést

A hallgatók körében ebben a kérdésben egyezőségeket állapíthatunk meg, 88%-kal a Google a legnépszerűbb általános keresőoldal, messze megelőzi a hasonlókat, ugyanakkor érdemes

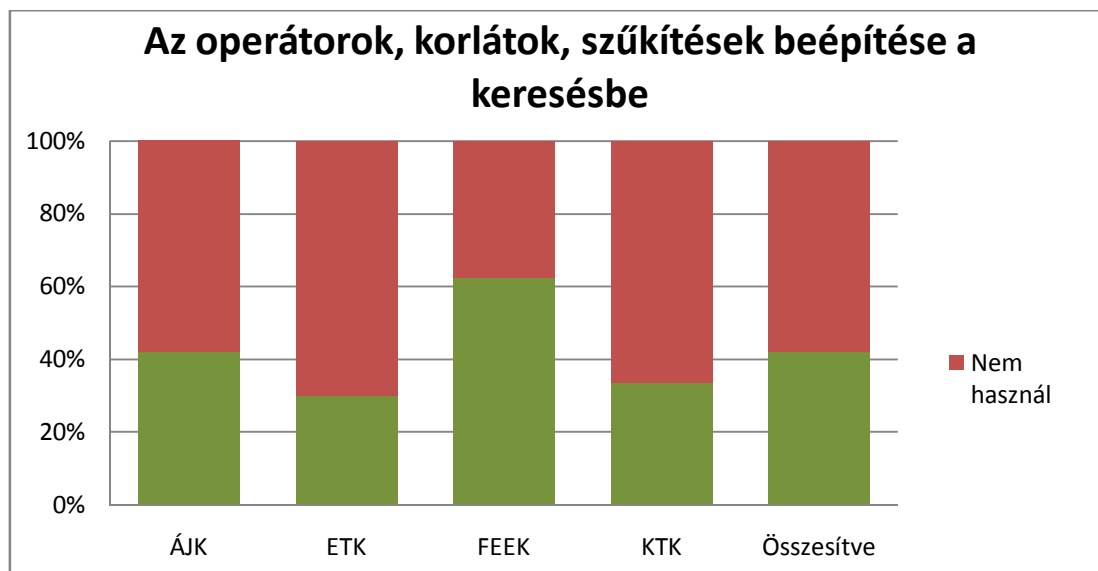
megjegyezni, hogy a hasonló tartalmú nemzetközi felmérések is ugyanezekről az eredményekről számolnak be. Ezt követi az Origo, majd az Index. A FEEK-es hallgatók az Egyetemi Könyvtár honlapján is indítanak kereséseket.

Mivel az interneten történő keresés során nagyon sok találatot is kaphatunk, ezért fontos, hogy a hallgatók ismerjék a keresési trükköket, a szűkítési lehetőségeket, korlátokat és az operátorokat, hogy minél relevánsabb információkhoz jussanak. Az ÁJK-n az imént említett három lehetőség közül az operátorok használata a hallgatók 29%-ára jellemző, a 71%-uk számára ismeretlen ez a lehetőség. A szűkítési opciókat 55%-uk veszi igénybe.

Az ETK-n sajnos a megkérdezettek többsége nem használja azokat az eszközöket, az operátorokat, a szűkítési lehetőségeket és a beépített korlátokat, melyekkel optimalizálni lehet a találati halmazt.

A FEEK-en az operátorokat a hallgatók 60%-a használja, viszont a maradék 40%-a nem használja ezt a lehetőséget. A szűkítési lehetőségeket a hallgatók 65%-a használja, 35%-a nem.

A KTK-s hallgatók 33,5%-a építi be a logikai műveleteket a keresésbe. A nyelvi, földrajzi, vagy a file-formátumra vonatkozó szűkítési lehetőségeket a válaszadók 58%-a használja. A korlátok beépítésére (szöveg, kép stb.) nézve is, a hallgatók 60%-a alkalmazza keresés közben.

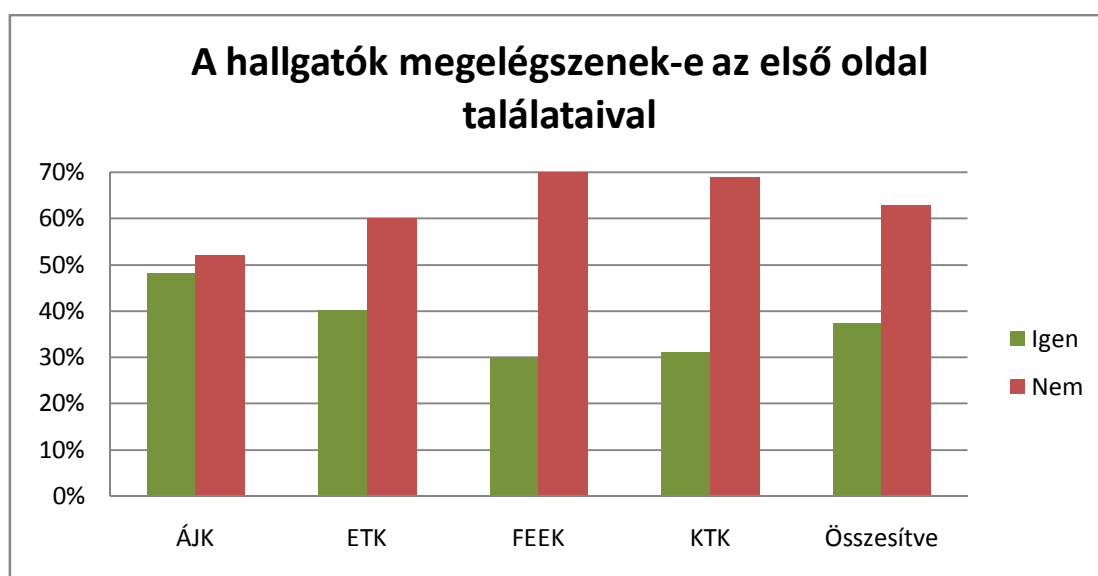
7. ábra Az operátorok, korlátok, szűkítések beépítése a keresésbe

Jól látható, hogy a hallgatók nagy része, összesítve 58,2%-a sajnos egyáltalán nem alkalmazza a rendelkezésére álló szűkítési lehetőséget. Azért lenne fontos ezek használata,

mert ezen eszközök segítségével kiszűrhetők a releváns információk, valamint szűkíthető a találati halmaz, amelyből már könnyebb válogatni.

Fontos megvizsgálni azt is, hogy megelégszenek-e az első oldal találataival a hallgatók.

Az ÁJK-n a megkérdezettek 52%-a nem elégszik meg az első oldalon kapott találatokkal. De ezen hallgatók többsége csak egyszerűen továbblapoz, a véletlenszerűsége és a sorrendre bízzák, hogy milyen információt kaphatnak a keresés során. Az ETK-n, akik megelégednek az első oldalon talált információkkal, azok 30%-a operátorokat nem használ. 40%, akik nem elégszenek meg az első oldal eredményeivel, ők tovább lapoznak, és szintén nem használnak operátorokat. Mindössze 20% azoknak az aránya, akik nem elégednek meg az első oldalon olvasható találatokkal és mellette operátorokat is használnak a keresés során. Érdekes annak a 10 %-nak az információkeresési szokása, akik megelégszenek az első oldal eredményeivel, de már a keresőkérdés megfogalmazásánál igyekeznek pontos keresési feltételeket meghatározni, mivel használnak operátorokat. A FEEK-es válaszadók 70%-a tovább lapoz, nem elégszik meg az első oldal találataival. A hallgatók 30%-a megelégszik az első tíz honlap információival. A KTK-n a hallgatók 69%-a nem elégszik meg az első oldalon levő találatokkal. Általában az első pár találati oldalt lapozzák át. Ha nem találják a kellő információt, áttérnek másik keresőre, de van, aki a könyvtárban keres tovább.

8. ábra A hallgatók elégedettsége az első oldal találataival

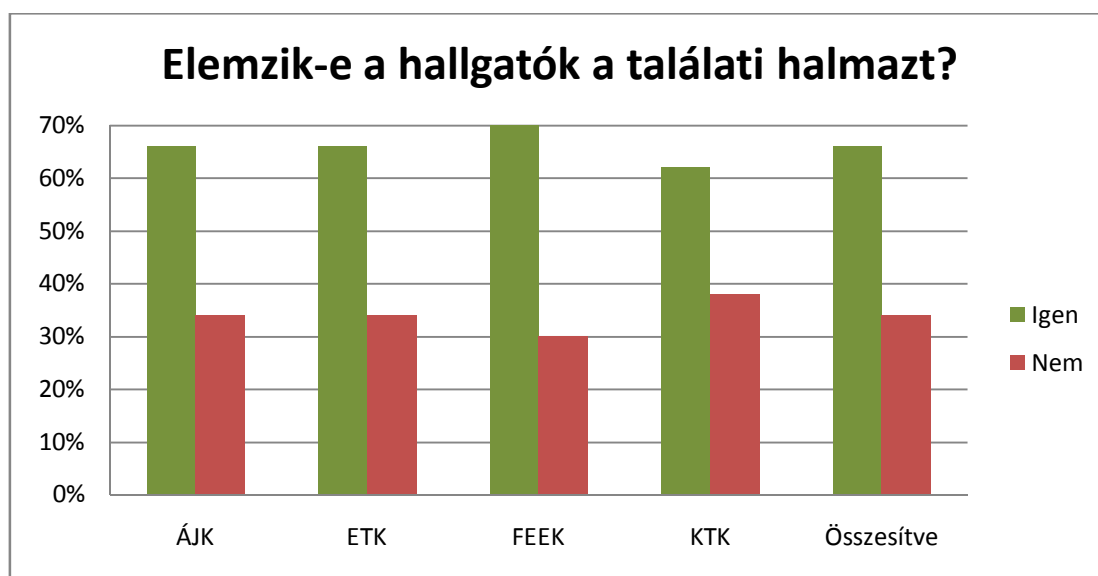
Megállapíthatjuk, hogy a hallgatók 62,7%-a szerencsére nem elégszik meg az általános keresőoldalak által kiadott első oldal találataival. Tovább lapoznak, új keresést indítanak,

vagy a könyvtárban keresnek tovább. De sajnos még mindig viszonylag magas, átlagosan 37,3% azok aránya, akik megelégszenek az első oldal találataival.

Nagyon fontos a találati halmaz elemzése: mi alapján döntenek el, hogy melyik oldalra kattintanak, mi alapján válogatnak a hallgatók, ezért a kutatások erre a kérdéskörre is kitértek. Az ÁJK-n a többség, 66%-uk igennel felelt a találati halmaz elemzésére. A döntésük alapja a cím, második befolyásoló elem a sorrendiség. A válaszadók 55%-a elolvassa a dokumentum egy részét vagy egészét, hogy megtudja, az adott dokumentum megfelel-e a számára. Az ETK-n a hallgatók 2/3-a, 66%-a elemzi, 1/3-a, 34%-a nem elemzi a találati halmazt. A találatok közül a diákok 20%-a cím szerint választ, 5%-uk a kulcsszavakat figyeli, 7,5%-uk tartalom szerint dönt.

A FEEK-es válaszadók 70%-a állítja, hogy elemzi a találati halmazt. A hallgatók 50%-a beleolvasással dönti el, hogy megfelel-e neki a dokumentum. 30%-uk a cím alapján dönt, 10%-uk pedig a szerencsére alapozza választását.

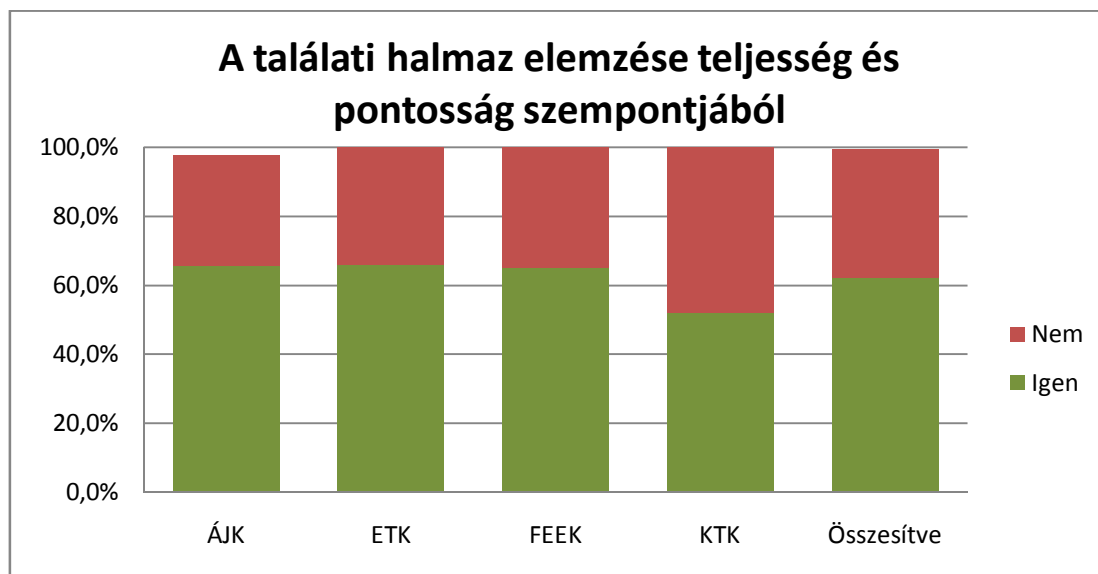
A KTK-n 62%-nyian elemzik a halmazt. Általában elolvassák a találat alatti rövid összefoglalót, és az oldalra jellemző kulcsszavakat, vagy a forrást, a honlap megbízhatóságát nézik meg, vagy a rangsorban elfoglalt hely és a cím alapján döntenek.

9. ábra Elemzik-e a hallgatók a találati halmazt?

A hallgatók átlagos 2/3-a, 66%-a elemzi a találati halmazt. Legtöbbször cím alapján döntenek, vagy beleolvasnak a dokumentum tartalmába. Sajnos még mindig 34%-nyian vannak, akik nem elemzik a találati halmazt. Ez a 34% valószínűleg nagyjából megegyezik azzal a 37%-al, akik az előző kérdésben megelégedtek az első oldal találataival.

A találati halmaz teljességét és pontosságát is célszerű vizsgálni. Az ÁJK-n a többség, 65,48% vizsgálja, 32,1% nem vizsgálja a találati halmazt. Az ETK-s hallgatók kétharmada, 66%-a vizsgálja a találati halmazt, 34%-uk nem vizsgálja a találati halmazt teljesség és pontosság szempontjából. A FEEK-en a válaszadók 65%-a megvizsgálja, 34%-a pedig nem vizsgálja meg a találati halmaz teljességi és pontossági szempontok alapján. A KTK-s hallgatók 52%-ának fontos, 48%-uknak nem fontos a halmaz vizsgálata.

10. ábra A találati halmaz elemzése teljesség és pontosság szempontjából

Összességében a hallgatók 62,1%-a elemzi a találati halmazt teljesség és pontosság szempontjából. Ez azért fontos, mert így a hallgatók ki tudják szűrni a releváns információkat. Átlagosan 37,2%-nyian nem elemzik a találati halmazt teljesség és pontosság szempontjából. Ezen hallgatók valószínűleg megegyeznek az előző két kérdésben azzal a 37,2%-al, illetve 34%-al, akik megelégedtek az első oldal találataival, és nem elemzik a találati halmazt semmilyen szempont szerint.

Ezek után a hagyományos és elektronikus dokumentumok arányát vizsgálták. Az ÁJK-s hallgatók körében a hagyományos dokumentumok a népszerűbbek. A hallgatók 68,7%-a használja ezeket, míg az elektronikus dokumentumokat a hallgatók 31,23%-a használja.

Az ETK-s hallgatók körében nem tudunk pontos adatot. A FEEK-en a hallgatók 60%-a elektronikus forrásból szerzi információinak 35%-át, hagyományos forrásból az információk 40%-át. 28%-uk a szakirodalom több mint $\frac{3}{4}$ -ét hagyományos, $\frac{1}{4}$ -ét pedig elektronikus dokumentumokból szerzi be. A hallgatók fele

ugyanannyi hagyományos és elektronikus dokumentumot használ szakirodalmi információszerzésre.

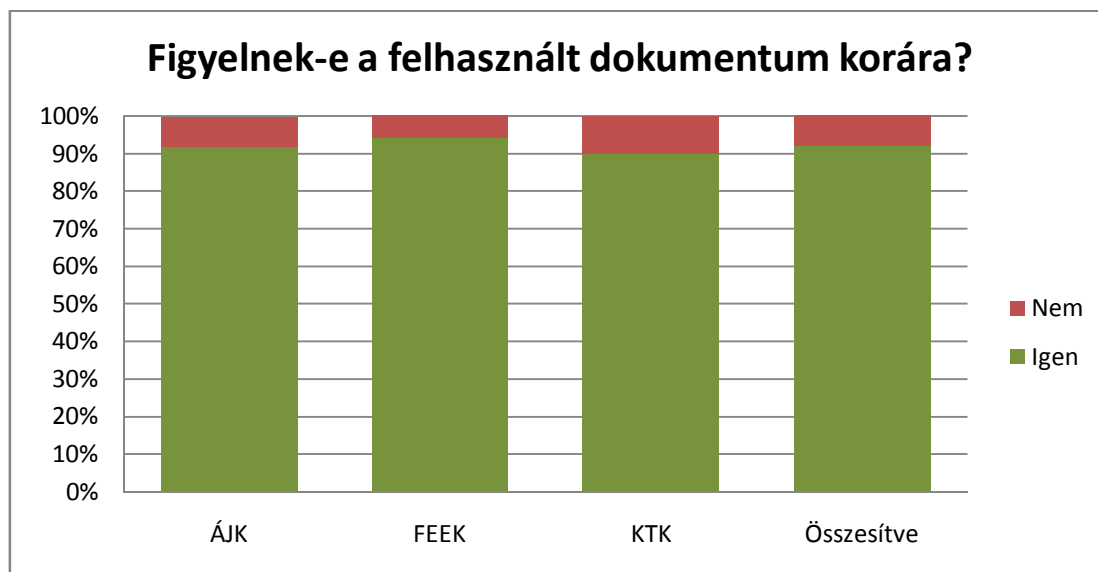
A KTK-s hallgatók 49%-ban elektronikus, 51%-ban hagyományos forrásokból szerzik be a tanulmányaikhoz szükséges információkat.

Az adatokat összevetve elmondhatjuk, hogy a hallgatók használják a elektronikus dokumentumokat, de jobban bíznak a hagyományos, papír alapú dokumentumokban, ha szakirodalmi információra van szükségük.

Az adatokból az látszik, hogy a hallgatók nagyobb arányban használnak hagyományos, mint elektronikus információforrásokat. Ez azt bizonyítja, hogy a hagyományos dokumentumoknak fontos szerepe van a szakirodalmi információszerzésben. Összességében megállapítható, hogy a hallgatók még nem bíznak annyira az elektronikus források hatékonyságában, hogy azt használják nagyobb arányban, ha a tanulmányaikhoz szükséges információt keresnek.

A szakirodalmi információszerzés során fontos az adott irodalom kora, mert akár az adott forrás elavult is lehet. Ez főleg igaz a természettudományok területén, ahol nagyon gyorsan avulnak el a források. Ezért fontos megvizsgálni az adott szakirodalom korát. Az ÁJK-s hallgatók 91,7%-a tartja fontosnak megvizsgálni a szakirodalom keletkezési dátumát, ám a hallgatók 7,8%-a nem tartja ezt fontosnak. A hallgatók 67,5%-ban 5 éven belül megjelent dokumentumokat, 32,5%-ban 5 évnél régebbi forrásokat is használnak. Az ETK-sok számára is fontos a dokumentum kora, de nem rendelkezünk konkrét számokkal e tekintetben.

A FEEK-en a válaszadók 94%-ának fontos a szakirodalom frissessége, így nagyobb arányban használnak 5 éven belül megjelent dokumentumokat, mint 5 évnél régebbieket. A KTK-s hallgatók 90%-a figyelembe veszi a dokumentum korát, és 71% használ 5 éven belüli, 29%-uk használ 5 évnél régebbi dokumentumokat. Az eredmények alapján úgy tűnik, hogy a dokumentumok újdonságértéke eredményesen tudatosult már a hallgatókban.

11. ábra Figyelnek-e a felhasznált dokumentum korára?

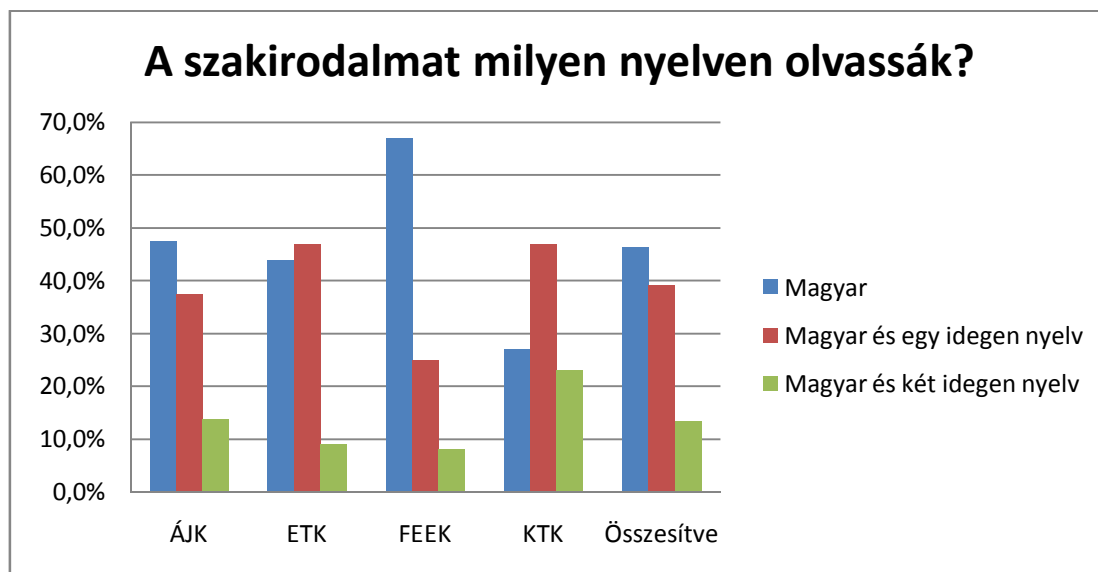
Ezek az adatok azt mutatják, hogy szerencsére a hallgatók 92%-a figyel a felhasznált dokumentumok korára, és próbál minél frissebb információkat felhasználni.

Rengeteg fontos információ jelenik meg a világon, ezért a hallgatók számára előnyt jelent, ha beszélnek valamilyen idegen nyelvet.

Az ÁJK-s hallgatók 47,6%-a csak magyar nyelven, 37,5%-a magyarul és egy idegen nyelven, 13,69%-a a magyar mellett két idegen nyelven olvas szakirodalmi információt. Az ETK-n a hallgatók 44%-a csak magyarul, 47%-a magyarul és egy idegen nyelven, 9%-a magyarul és két idegen nyelven olvassa a tanulmányaikhoz szükséges irodalmat. A FEEK-en a válaszadók 67%-a kizárólag magyarul, olvassa a szakirodalmat, a hallgatók 25%-a magyarul és egy idegen nyelven, 8%-uk magyarul és két idegen nyelven, tájékozódik a szakirodalmi információszerzés során.

A KTK-n a megkérdezettek 27%-a olvassa csak magyar nyelven, 47%-a a magyarul és egy idegen nyelven, 23%-a olvassa magyarul és két idegen nyelven is a tudományos információkat.

Az idegen nyelvek közül legtöbbször az angolt, majd a németet használják információgyűjtésre.

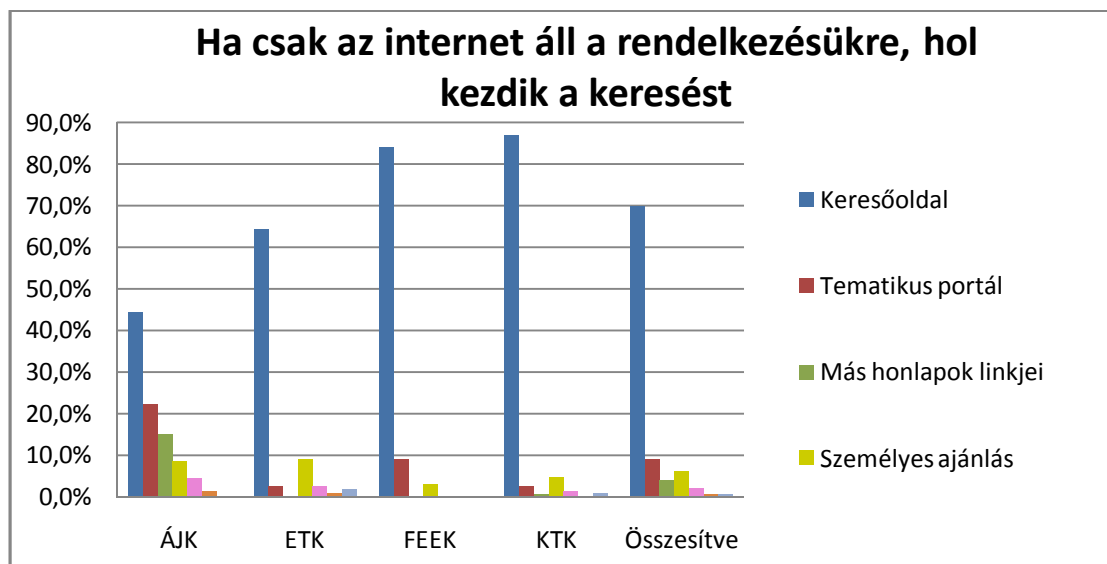
12. ábra A szakirodalmat milyen nyelven olvassák?

Sajnos a hallgatók nagy része, átlagosan 46,4%-a csak magyarul tájékozódik, ami hátrányt jelenthet, mert nagyon sok fontos információ idegen nyelven jelenik meg. Kivételt képez ez alól az ETK és a KTK. Az egészségtudomány és a közgazdaságtudomány annyira nemzetközi diszciplína, hogy a publikációk nagy része idegen nyelven, zömében angolul jelenik meg. A hallgatók 39,1%-a magyarul és egy idegen nyelven, 13,4%-a magyarul és két idegen nyelven is tájékozódik.

A következőkben azt vizsgálták, ha csak az internet állna a hallgatók rendelkezésére, hol kezdenék a keresést.

AZ ÁJK-n az interneten történő információkeresési módok a következők a hallgatók körében: 44,35%-uk keresőoldalat, 22,35%-uk tematikus portálokat, 15,25%-uk más honlapok linkjeit, 8,63%-uk személyes ajánlásokat, 4,5%-uk nyomtatott és elektronikus média hivatkozásait, 1,5%-uk levelezőlistákat használ.

Az ETK-s hallgatóknak, ha csak az internet áll rendelkezésére 64,5%-a általános keresőoldalon kezdi a keresést, 9,1%-uk személyes ajánlások alapján, 2,5%-2,5%-uk tematikus portálok és a nyomtatott vagy elektronikus média hivatkozásai, 2%-uk saját könyvjelzői alapján, 1%-uk levelezőlisták, 0,5%-uk egyéb alapján indul el. A FEEK-es hallgatók 84%-a kereső oldalakon, 9%-a tematikus portálokon, 3%-a személyes ajánlás alapján kezdi keresését, ha csak az internet áll rendelkezésére. A KTK-n a megkérdezettek 87,11%-a keresőoldalon, 4,64%-uk személyes ajánlás alapján, 2,58%-a tematikus portálon, 1,55%-uk nyomtatott és elektronikus média hivatkozásai alapján 1,03%-a saját könyvjelző, 0,52%-uk más honlapok linkjei alapján, 0,52%-uk egyéb forrás alapján keres az interneten, ha csak ez a forrás áll rendelkezésére.

13. ábra Ha csak az internet áll a rendelkezésükre, hol kezdik a keresést?

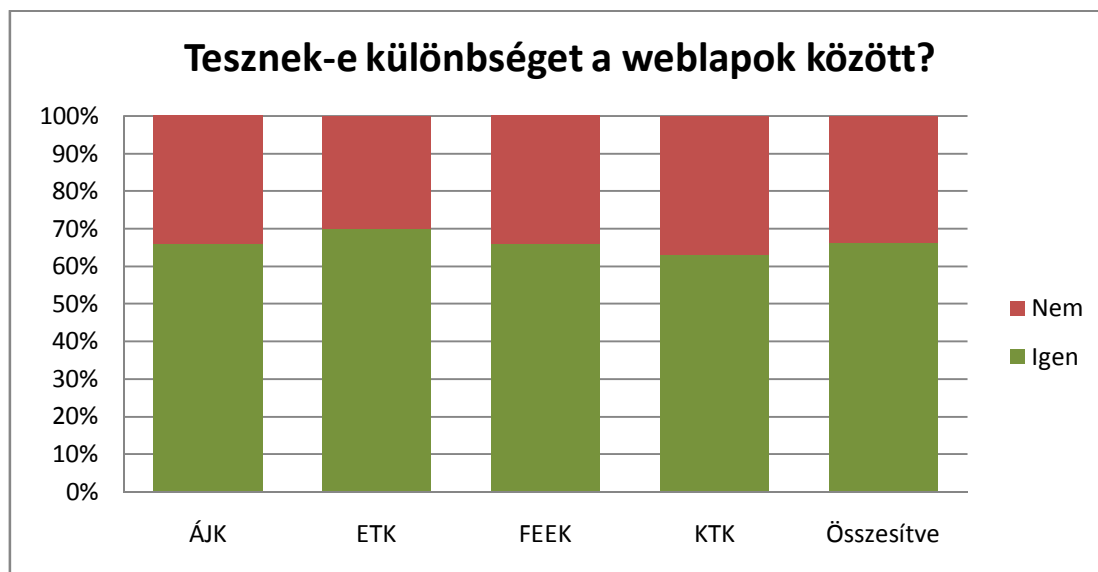
Abban az esetben, ha a hallgatók rendelkezésére csak az internet áll, összességében elmondható, hogy a hallgatók 70%-a az általános keresőoldalakon kezdik a keresést, majd azt követik a tematikus portálok 9,1%-al, a személyes ajánlások 6,3%-al, és más honlapok linkjei 3,9%-al. Az ÁJK-s hallgatók több forrást használnak, mint a többi kar hallgatói, valószínűleg ez az adat is a sajátos tudományterületre vezethető vissza.

Végül nagyon fontos kérdés, hogy a hallgatók tesznek-e különbséget a weblapok között annak tekintetében, hogy hétköznapi, vagy szakirodalmi információkat keresnek az interneten.

Az ÁJK-s hallgatók 66%-a a keresés során figyelembe veszi ezt a különbséget, 34%-uk viszont nem fordít erre kellő figyelmet.

Az ETK-n a válaszadók 70%-a veszi figyelembe ezt a tényezőt, 30%-uk nem tesz különbséget a források közt.

A FEEK-es megkérdezettek 66%-át érdekli, 34%-át nem érdekli ez a kérdés. A KTK-n a hallgatók többsége, 63%-a odafigyel a weblapok témájára, 37%-a viszont nem figyel erre.

14. ábra Tesznek-e különbséget a weblapok között?

A hallgatók átlagosan 66,2%-a figyel a weblapok témájára, ha információt keres, 33,7%-uk viszont nem fordít erre a tényezőre kellő figyelmet. Ez magas arány ahhoz képest, hogy mennyire fontos a weblapok közti különbségtétel az információk relevanciáját tekintve. A hétköznapi és szakirodalmi információkeresés két különböző kategóriát képvisel. A tanulmányokhoz szükséges információk esetében a legfontosabb, hogy a forrás hiteles, a dokumentum pedig releváns legyen.

A szakirodalmi információszerzési szokásokat összesítve megállapítható, hogy a hallgatók, ha információra van szükségük általában az internethez fordulnak elsőként, főleg az általános keresőportálokhoz. A legnépszerűbb általános keresőoldal a Google. A hallgatók nagy része azt hiszi, hogy az interneten minden kérdésre releváns és kielégítő információt kaphat. Ennek oka az lehet, hogy a középiskolában nem kapják meg a megfelelő felkészítést. Nem tudják helyesen használni az internetes keresőket, és nincsenek felkészítve arra, hogy kritikával fogadják csak el az ott talált információkat. A tanárok nagy része is a Google-t használja, ezért ezt adja tovább a diákoknak, sőt ennek használatát javasolják. Ez lehet a magyarázat arra, hogy nem ismernek más kiindulópontot, nem ismerik a szakportálokat, és nem ismerik a szűkítési lehetőségeket, melyekkel akár itt is kiszűrhetők a releváns információk. A hallgatók gyorsan, kényelmesen és olcsón akarják megkapni minden kérdésükre a választ, ezért kezdenek keresést az interneten. Az interneten nincs fenn minden, itt az információk töredéke található csak meg, arról nem is beszélve, hogy szinte ellenőrizetlenül bárki bármilyen igaznak látszó információt feltölthet. Jó jel, jó irány viszont, hogy a hallgatók egy része nem elégszik meg az általános keresőportál által kiadott első oldal

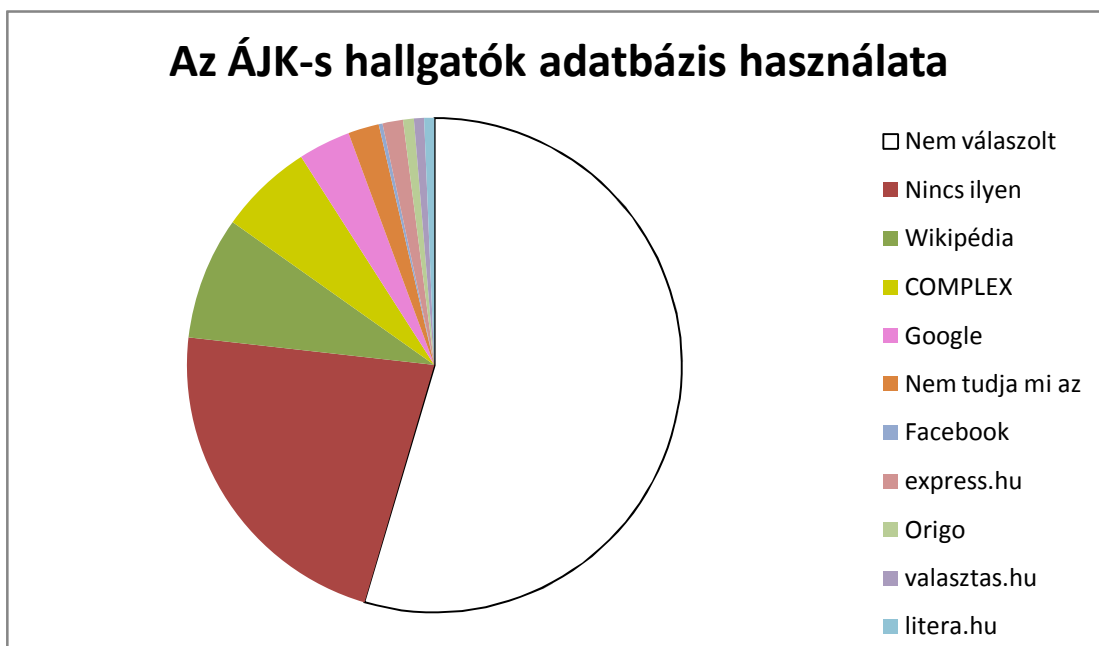
találataival, így tovább lapoz, vagy új keresést indít. Szerencsére a hallgatók egy része a találati halmazt is elemzi, annak érdekében, hogy releváns információkat kaphasson. A hallgatók közel fele még alaposabban elemzi a találati halmazt — teljesség és pontosság szemszögéből, valamint nagyobb részük figyel a weblapok témájára is. Szerencsére a hagyományos információforrások sem maradnak le ebben a versenyben. A hallgatók a hagyományos információforrásokban is bíznak, bíznak ezek hitelességében, ezért a hagyományos információforrásokban is tájékozódnak az elektronikus mellett. Ez szerencsés is, hiszen az információs műveltség fontos része marad a hagyományos információforrás. Az adott szakirodalom kora is fontos, igaz a társadalomtudomány nem olyan gyorsan frissülő, illetve avuló diszciplína, mint a természettudomány, de a szakirodalom korára itt is nagy figyelmet kell fordítani az esetleges elévült információk miatt. A szakirodalmi információszerzésnél fontos, hogy a hallgató beszéljen idegen nyelven, mert sok, releváns információ idegen nyelven jelenik meg. Sajnos a hallgatók kevesebb, mint fele beszél bármilyen idegen nyelven, így csak magyarul tájékozódik. Ezért lemaradhat fontos információkról a tudományterületén. Ezzel nagy hátrányt szenvedhet akár a szakmai előmenetelében, akár a munkaerőpiacon.

Az mindenképpen elgondolkodtató, hogy három kar diákjai közül a szakirodalmat érintő információszerzéssel kapcsolatos kérdésekben a megkérdezettek 2/3-a vagy nem válaszolt, vagy nem ismerős az adott témában. Egyedül a KTK hallgatói produkáltak jobb eredményt, közülük csak 1/3-ad rész a tájékozatlan — a felmérések szerint. A KTK-s hallgatók jobb eredménye valószínűleg az egyetemen szervezett kutatómódszertant oktató kurzusoknak köszönhető.

4.3 Az adatbázis használat vizsgálata

Az egyes tudományterületekhez más és más szakirodalmi adatbázisok relevánsak, ezért a különböző karokon tanuló hallgatók adatbázis használatát külön vizsgálom. Az ÁJK-s hallgatók körében először a hallgatók számára fontos társadalomtudományi adatbázisokat vizsgálták. A hallgatók ennél a kérdésnél szabadon beírhattak bármit. Csupán három eredmény tűnik ki a többi közül. A hallgatók 48,2%-a nem válaszolt erre a kérdésre, 19,6%-uk szerint ilyen nem létezik, 7,1%-uk pedig a Wikipédiát írta be. Ezekből az látszik, hogy a diákok számára maga a fogalom sem ismert, és ugyanezt igazolják a későbbi válaszok is. A COMPLEX adatbázis 5,4%-al, a 3%-al a Google szerepel, 1,8%-uk pedig nem tudta, hogy mik azok a társadalomtudományi adatbázisok. Szerepel még a válaszok közt néhány

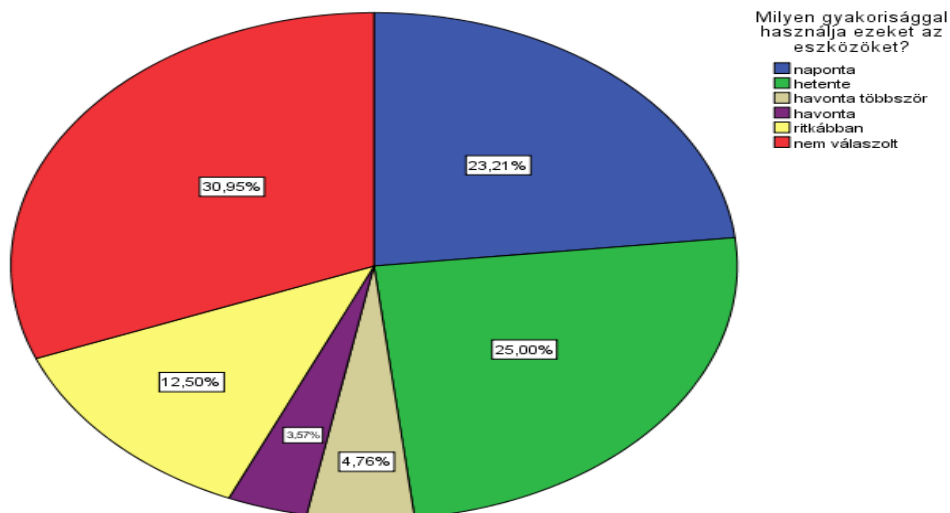
más, érdekes példa is 1,2%-al jelenik meg a listában például a Facebook, és a www.express.hu. 0,6%-al szerepel például az Origo, a www.valasztas.hu, és a www.litera.hu. Az utóbbiak pedig közismerten nem társadalomtudományi adatbázisok.

15. ábra Az ÁJK-s hallgatók adatbázis használata

Ebből jól látszik, hogy a hallgatók nagyon nagy része nem ismer társadalomtudományi adatbázist, ahonnan a tanulmányaihoz szükséges, hiteles információit nyerhetné, sőt talán nem állunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk a válaszok ismeretének tükrében, hogy azt sem tudják, mi az a szakirodalmi adatbázis.

A felmérés szerint azok hallgatók, akik válaszoltak a kérdésre, és ismertek valamilyen társadalomtudományi szakirodalmi adatbázist, vagyis a megkérdezettek csupán 31%-a az előbb felsorolt eszközök 23,21%-át naponta, 25%-át hetente, 4,76%-át havonta többször, 3,57%-át havonta, 12,5%-át ritkábban használják. A válaszadók 30,95%-a nem válaszolt erre a kérdésre.

16. ábra Milyen gyakran használja ezeket az eszközöket? Forrás: Simon Eszter

Arra a kérdésre, hogy az imént említett eszközöket honnan használja a hallgatók 48,8%-a nem válaszolt, 4,2%-uk nem tudja, 23,2%-uk otthonról, 14,9%-uk az internetről, 4,2%-uk az egyetemről, 1,8%-uk a kollégiumból éri el ezeket az adatbázisokat. Ez után egyenként rákérdeztek a különböző jogtudományhoz kapcsolódó adatbázisokra, szolgáltatásokra, amelyek a következők: EBSCO, EISZ, SSCI, MATARKA, MEK, NAVA, WESTLAW, COMPLEX, Országgyűlési Könyvtár – Külföldi jogi adatbázis, Országgyűlési Könyvtár – Magyar jogi adatbázis, EUR-Lex.

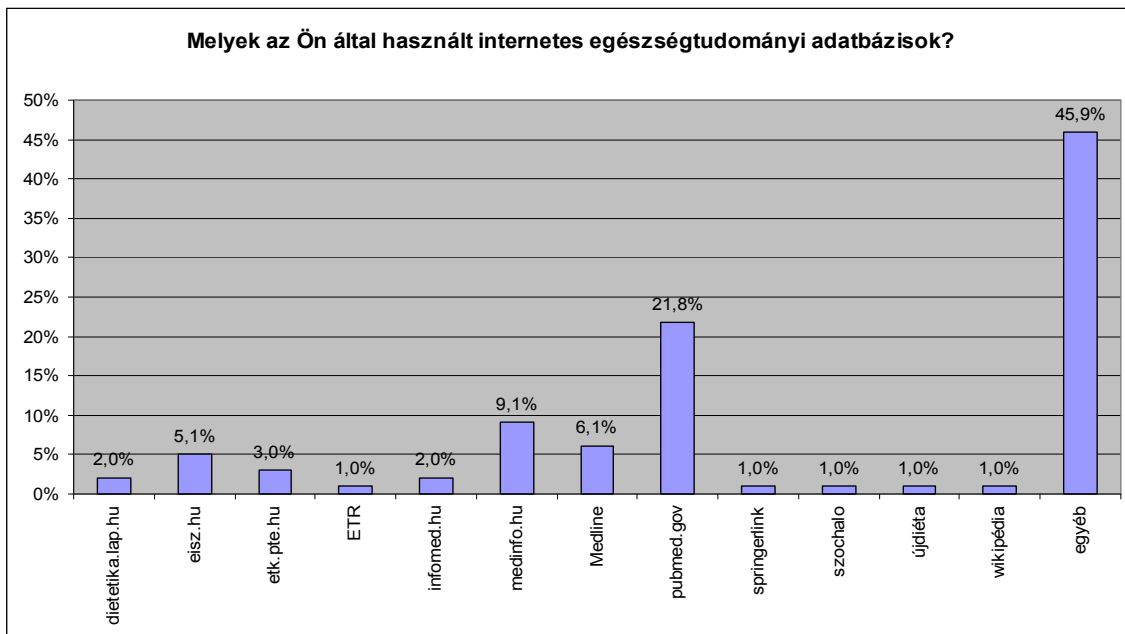
Az említett szakirodalmi adatbázisok többsége teljesen ismeretlen a hallgatók számára. A hallgatók a következő adatbázisokat ismerik: 69%-nyian ismerik a COMPLEX-et; 51%-uk az EUR-Lex-et; 23,8%-uk az Országgyűlési Könyvtár – Magyar Jogi Adatbázisát; 21,4%-uk az Országgyűlési Könyvtár – Külföldi Jogi Adatbázisát; 13,7%-uk a MEK-et; 9,5%-uk a MATARKA-t; 1,8%-uk a NAVA-t. Az EBSCO, az EISZ és az SSCI mindenki számára ismeretlen.

15. ábra Az adatbázisok ismertsége az ÁJK-s hallgatók körében

Ezen eredmények alapján azt látjuk, hogy a jogi kar hallgatói csak azokat a szakirodalmi adatbázisokat ismerik, és azokat is csak részlegesen, amelyek kifejezetten jogi témában gyűjtenek információt, a többi számukra ismeretlen.

Az ETK-s hallgatóknak is először szabad választást biztosítottak az adatbázisok kiválasztására. A megkérdezettek 63,1%-a válaszolt az adatbázisokkal kapcsolatos kérdésekre. A hallgatók 21,8%-a ismeri és használja a PUBMED adatbázist, 9,1%-uk a www.medinfo.hu-t, 6,1%-uk a MEDLINE adatbázist 5,1%-uk az EISZ-t, 3%-uk a www.etk.pte.hu-t, 2%-uk a www.dietetikalap.hu-t, az Informed-et, 1%-uk a www.eski.hu-t, az ETR-t, a Springerlink-et, Szochálót, Új diétát, és a Wikipédiát, 45,9%-uk pedig egyéb típusú forrásokat jelölt meg.

16. ábra Az ETK-s hallgatók által használt szakirodalmi adatbázisok Forrás: Szidun Ildikó

Sokan még mindig nem ismerik az egyetem könyvtári hálózatából elérhető elektronikus folyóirat adatbázist, amely letöltést is engedélyez. A nemzetközi és a nemzeti szakirodalmat feltáró, esetenként teljes szövegű hozzáférést is biztosító, az egészségtudományokkal foglalkozó szakadatbázisokat a válaszadók 12%-a használ. Feltételezhető, hogy a 45,9%-os „Egyéb” válasz azt jelenti, hogy nincsenek igazán tisztában az egészségtudományi szakirodalmi adatbázisokkal. Ez az egész körülbelül 30%-a, (a 61,1%-nak a 45,9%-a), és a nem válaszolók 36,9%-a vagyis a hallgatók 2/3-a nem ismeri a számára fontos szakirodalmi adatbázisokat.

Ezek után a felsorolt adatbázisok, szolgáltatások ismeretéről kellett döntenük, amelyek a következők voltak: EBSCO, EISZ, PUBMED, SzocioWEB, SCIENCE DIRECT, SPRINGERLink, MOB, EMBASE.

A PUBMED-et 90%-uk, az EBSCO-t és a SzocioWEB-et 20%-uk, az EISZ-t és a MOB-ot 30%, a SCIENCE DIRECT-et és a SPRINGERLink-et 15%, az EMBASE adatbázisát 10%-uk ismerte.

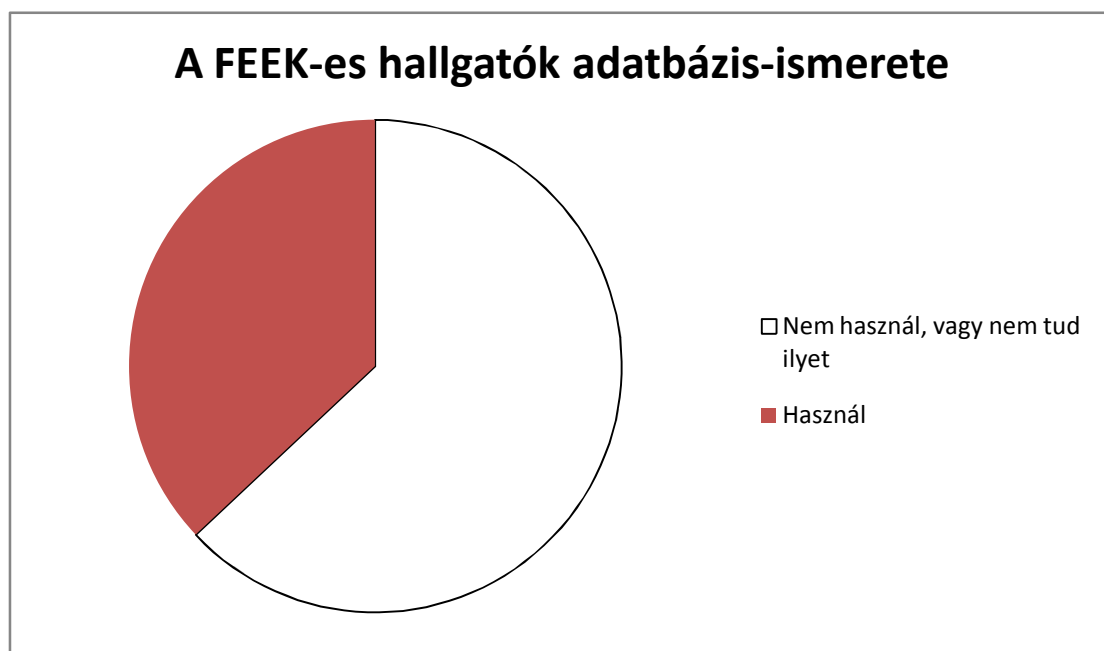
17. ábra A hallgatók által ismert adatbázisok

A válaszadók többsége a PUBMED adatbázist ismeri. Ez az egyik legnépszerűbb külföldi web alapú adatbázis. Bárhonnan ingyenesen hozzáférhető, az oktatók is inkább ezt használják annak ellenére, hogy az egyetem által rendelkezésre állnak olyan adatbázis-szolgáltatások, amelyek teljes szövegű, fulltext hozzáférést biztosítanak, például az EISZ, az EBSCO, a SpringerLink.

A magyar adatbázisok közül a MOB-ot (Magyar Orvosi Bibliográfia) használják a hazai szakirodalom gyűjtésénél legtöbben.

A felmérés szerint az elsőévesek egyáltalán nem ismernek egyetleneg egészségügyi adatbázist sem a tanulmányuk kezdetén.

A FEEK-es hallgatók 37%-a használ valamilyen társadalomtudományi adatbázist. 63%-uk, vagyis 2/3-uk nem használ, vagy nem tud ilyet megnevezni. A hallgatóknak feltették azt a kérdést, hogy melyek az általuk ismert társadalomtudományi adatbázisok. A hallgatók 63%-a nem válaszolt, 13%-uk pedig például a következőket adta meg: www.google.hu, www.kurzor.hu, www.lib.ptt.hu, www.wikipedia.hu, melyek nem társadalomtudományi adatbázisok, csak általános keresők, amelyek a keresés indulásakor jöhetnek csak szóba.

17. ábra A FEEK-es hallgatók adatbázis-ismerete

A megkérdezettek 25%-a tudott megnevezni bármilyen internetes társadalomtudományi adatbázist, illetve szolgáltatást Közülük leggyakrabban a MATARKÁ-t, a SzocioWEB-et, az EISZ-t, a MEK-et és a PAD-ot említették. Megjelent még az EBSCO, a MANCI, az EPA, az NPA, az IKER és az ERIC, de ezeket az adatbázisokat 1-1 ember említette meg. A következő kérdés az adatbázisok használatának gyakoriságára vonatkozott, amire a hallgatók 23%-a nem válaszolt. Az előző kérdéssel összevetve, ahol 63%-uk nem válaszolt, elmondható, hogy a hallgatók 40%-a nem ismer internetes adatbázist, mégis használja azt. Magyarázat lehet, hogy úgy használják az adatbázisokat, hogy nem figyelik azok nevét, vagy, hogy nem értik a szakirodalmi adatbázis fogalmát, csak beírtak valamit. A használat gyakorisága a következőképpen alakul:

18. ábra A FEEK-es hallgatók adatbázis-használatának gyakorisága

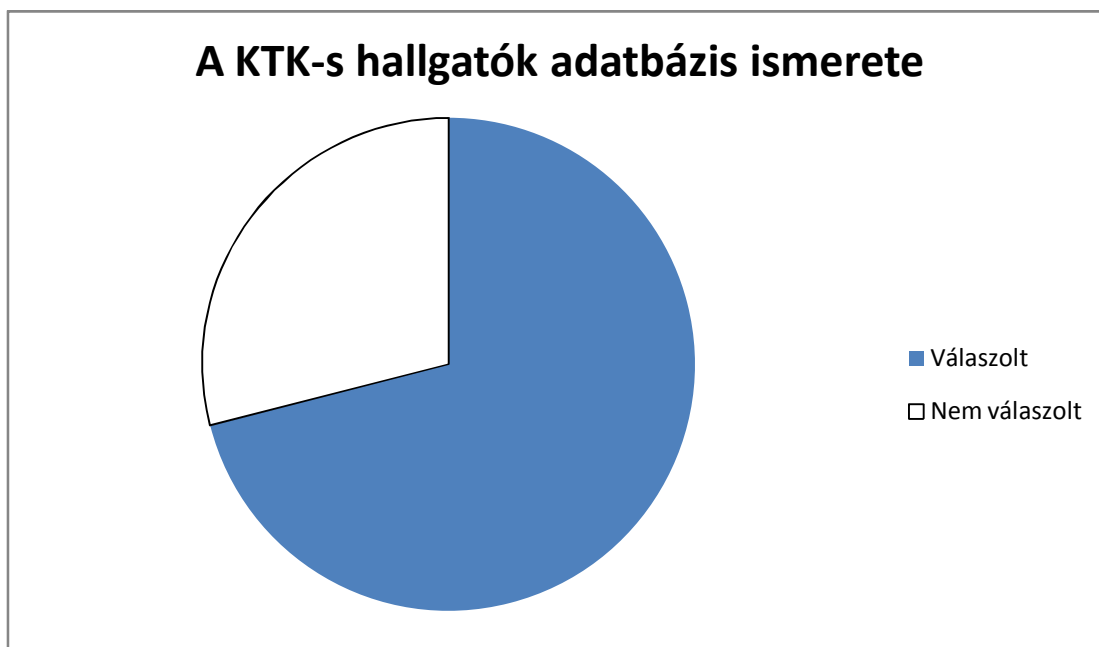
A hallgatók 19%-a naponta, 12%-a hetente, 14%-a havonta többször, 32%-a havonta vagy ritkábban használja az adatbázisokat.

Ezek után felsorolták az adatbázisokat és szolgáltatásokat, amelyek a következők voltak: EBSCO, EISZ, PAD, SzocioWEB, SSCI, DDA, ERIC, MATARKA, MEK, NAVA. A kérdésre a hallgatók 95%-a válaszolt. A legismertebb szolgáltatások és adatbázisok az EISZ, a MATARKA és a MEK, amelyeket hallgatók 70%-a ismeri őket. Az ERIC, a SzocioWEB, az EBSCO és a PAD a hallgatók 50%-ának volt ismerős. A legismeretlenebbek az SSCI, a DDA és a NAVA lettek, ezeket a hallgatók 30%-a ismerte.

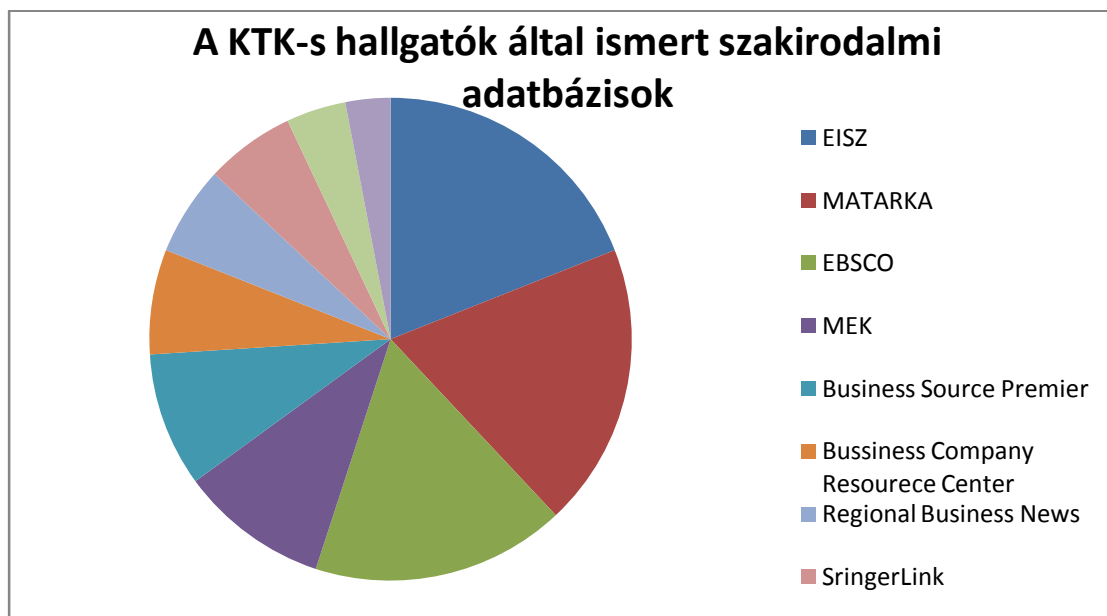
19. ábra A FEEK-es hallgatók által ismert szakirodalmi adatbázisok

A hallgatók között szakok szerint is van különbség: az andragógusok inkább a MATARKÁ-t és a SzocioWEB-et, az informatikus könyvtárosok a MEK-et és a MANCI-t részesítik előnyben. Ez azzal magyarázható, hogy ezek az adatbázisok tartalmazznak elsősorban olyan tanulmányokat és cikkeket melyek a saját tudományterületüket érintik.

18. ábra A KTK-s hallgatók adatbázis-ismerete

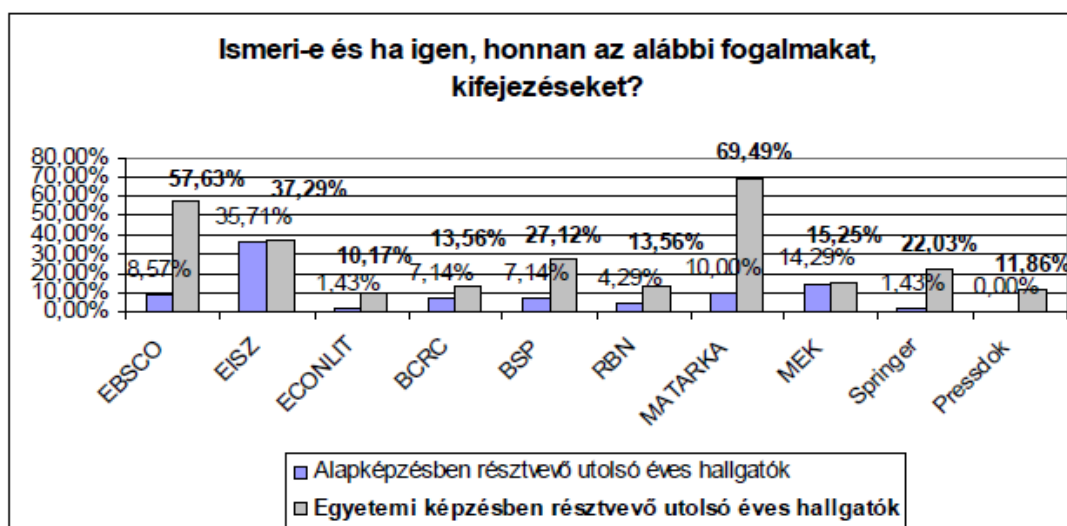
A KTK-s hallgatók 71%-a megemlített valamilyen, általa ismert közgazdaságtudományi szakirodalmi adatbázist, illetve szolgáltatást. Először megadták a szabad felsorolás lehetőségét. Itt szerepeltek például a következők: BSP, JSTOR, Business Source Premier, EBSCO, EISZ, MATARKA, SPRINGERLINK. A következő kérdés ezen adatbázisok használatára vonatkozott. A hallgatók 28%-a ritkábban használja őket. Naponta 10%-uk, hetente 21%-uk, havonta többször 23%-uk, csak havonta 18%-uk.

20. ábra A KTK-s hallgatók által ismert adatbázisok

A honnan ismeri ezeket a kifejezéseket kérdésre adott válaszok többsége az információkeresést oktató kurzusokat jelölte meg.

Ezután az adatbázis ismeretét az alap és az egyetemi képzésben részt vevő utolsó évfolyamosokra nézve is megvizsgálták, mivel ők mindegyik adatbázist jobban ismerik. Főleg az EBSCO, a Business Source Premier, a MATARKA és a Springer adatbázisait ismerik jobban. Arra a kérdésre, hogy honnan ismerik ezeket a kifejezéseket, az egyetemről, a kutatómódszertant oktató kurzusokról választ adták a legtöbben, páran az internetről, volt, aki a könyvtárból hallott róluk.

21. ábra Mennyire ismerik a végzős hallgatók az adatbázisokat? Forrás: Csörge Ágnes

A leginkább ismert adatbázisok közül a MATARKA, a Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa érhető el közvetlenül otthonról, a többi, IP címhez kötött, az egyetemről vagy a könyvtárból érhető csak el.

Összegzésként elmondható, hogy a hallgatók nem ismerik kellőképpen a tudományterületükhöz kapcsolódó adatbázisokat, így az esélyük arra, hogy biztosan hiteles helyről, releváns információkat kaphassanak, nagyban lecsökken. Általánosságban a hallgatók kevesebb, mint fele említett valamilyen társadalomtudományi adatbázist. A legrosszabb helyzet az ÁJK-sok körében figyelhető meg. Ők csak a COMPLEX adatbázist említették, ezt is nagyon kevesen, 5,4%-nyain, emellett megjelent a Wikipédia és a Facebook is, amelyek nem ilyen adatbázisok, esetenként pedig nem is adatbázisok. A legtöbben a KTK-n említettek meg valamilyen társadalomtudományi adatbázist, 71%-nyain, valószínűleg a kutatómódszertant oktató kurzus miatt jobbak az eredmények. A joghallgatók csak a jogi témában adatokat gyűjtő adatbázisokat ismerik, nyilván a speciális tudományterületük miatt.

4.4 A könyvtárhasználat komparatív vizsgálata

Végül a hallgatók könyvtár igénybevételét vizsgálták a felmérések. Arra voltak kíváncsiak, hogy a hallgatók milyen arányban használják a könyvtárat, ha információszerzésről van szó, hol kezdik az információkeresést a könyvtárban. Az ÁJK-n végzett felmérésben először arra voltak kíváncsiak, hogy a különböző segédeszközöket milyen arányban használják a hallgatók. Adatbázisokat a legtöbben, 37,5 %-nyian nem vesznek igénybe. Második helyen a 10%-os igénybevétel áll a hallgatók 15%-ánál. A legmagasabb, 50%-os igénybevétel mindössze a hallgatók 2,5%-ára jellemző. A katalógusokat a 25%-uk nem veszi igénybe, második helyen a 10%-os igénybevétel a hallgatók 22,5%-ánál figyelhető meg, 100%-os igénybevétel csupán a hallgatók 5%-ára jellemző. A lexikonokat és enciklopédiákat a hallgatók 32,5% nem veszi igénybe, a 10%-os igénybevétel itt is a második helyen áll, ez a hallgatók 15%-ára jellemző. A legmagasabb a 80%-os igénybevétel, a hallgatók 5%-a részéről. A szakfolyóiratokat 25%-uk nem veszi igénybe, de érdekes, a 20%-os az igénybevétel a diákok 25%-a részéről. Itt a 60%-os igénybevétel a legmagasabb arány a diákok 2,5%-a részéről. A monográfiákat, szintéziseket és egyéb könyveket a hallgatók 45%-a nem veszi igénybe, másodikként a 10%-os igénybevétel a hallgatók 22,5%-ára jellemző, a legmagasabb igénybevétel 99%-os, mindössze a hallgatók 2,5%-ánál figyelhető meg. Rontja az összképet, hogy a diákok átlag 10%-a nem válaszolt ezekre a kérdésekre, és 7-10%-uk válasza nem értelmezhető. Az elektronikus és

hagyományos katalógushasználat arányairól is megkérdezték az a hallgatókat. A katalógushasználatnál megfigyelhető, hogy a hallgatók legszívesebben a digitális katalógust használják, csak 5% azoknak az aránya, akik a hagyományos katalógust részesítik előnyben. Nagyon magas a nem válaszolók aránya, ez körülbelül. ugyanannyi, mint a többi segédeszköz esetében a nem használók, a nem válaszolók és a nem értelmezhető válaszok száma. A legtöbb diák a szakfolyóiratokat veszi igénybe, 20%-os igénybevétel a diákok 25%-ánál. Ezt magyarázza a jogtudomány sajátossága, hogy leginkább a szakfolyóiratok segítik a célirányos tájékozódást. Azok az információforrások háttérbe szorulnak, amelyek a retrospektív tájékozódásban segítenek, például a bibliográfiák, vagy egy témát összefoglaló monográfiák, szintézisek és egyéb könyvek. Ezek kihasználatlansága mindössze 45%. Összegezve: a könyvtári segédeszközöket nem használók aránya nagyon magas. Ez remélhetőleg nem azt jelenti, hogy nem is látogatják a könyvtárat, inkább csak azt, hogy tájékozatlanok a könyvtárhasználatban.

Az ETK-s és a KTK-s felmérésben nem találtam külön a könyvtár használattal kapcsolatos információkat, egyet kivéve, mégpedig, hogy ha csak a könyvtár állna rendelkezésükre, hol kezdenék a keresést a hallgatók, de ezt a kérdést később külön vizsgálom. A FEEK-en először a könyvtárban való tájékozódást vizsgálták. Arra voltak kíváncsiak, hogy mennyire használnak egy-egy forrást a könyvtárban, a hagyományos és elektronikus katalógus, és az adatbázisok kihasználtságára tekintetében. A hagyományos katalógust a hallgatók 60%-a egyáltalán nem használja, 10-20%-uk kis mértékben, de alkalmazza. A digitális katalógust a hallgatók rendszeresen használják, de a hallgatók negyede ezt a forrást sem használja. A hallgatók fele 25%-ban használja az OPAC-ot. Az adatbázisok azonban nem ilyen kihasználtak. A hallgatók 37%-a egyáltalán nem használ társadalomtudományi adatbázist, mégis 40%-uk a szükséges szakirodalom negyedét (!) szerzi be innen. Tehát legnagyobb kihasználtságot az OPAC, az elektronikus katalógus mutatja.

A következőkben azt vizsgálták, ha a hallgatóknak csak a könyvtár állna rendelkezésre, honnan indulnának el a keresés során? Az ÁJK-s hallgatók, a könyvtári keresés során 23,2%-a az OPAC-ban, 22,65%-a az információs pultnál, 15,18%-a a tájékoztató könyvtárosnál, 8,3%-a a papír alapú katalógusban, 7,4%-a a szabadpolcon, kezdi a keresést. Az ETK-s hallgatók esetében a könyvtárban történő keresésnél a hallgatók 40%-a az információs pultot, 20%-a a tájékoztató könyvtáros segítségét, 16%-a a digitális katalógust, 14%-a könyvtári dolgozót, és 10%-a egyéb segítséget vesz igénybe.

A FEEK-en a válaszadók 73%-a az OPAC-ban, 12%-a az információs pultnál, 5%-a szabadpolcon, 4%-a könyvtáros segítségével kéri, ha csak a könyvtár áll rendelkezésre az informálódásban.

A KTK-n a hallgatók 22%-a az információs pultnál, 19%-uk a papír alapú katalógusban, 15%-uk az OPAC-ban, 13%-uk a szabadpolcon, 8%-uk helyben használattal, 10%-uk a tájékoztató könyvtáros által, 4%-uk könyvtáros által tájékozódik, ha csak a könyvtár áll rendelkezésre az információszerzésben.

22. ábra Ha csak a könyvtár állna rendelkezésükre, hol kezdenék a keresést a hallgatók?

Az adatokat összegezve elmondható, hogy a hallgatók legnagyobb részben az elektronikus katalógust, az információs pultban ülő könyvtárost és a könyvtárban fellelhető információforrásokat választják első lépésként, ha információra van szükségük a könyvtárban. Egyre mellőzöttebbek lesznek a könyvtári eszközök, ennek ellenére még a hagyományos katalógusnak is van funkciója, létjogosultsága. A FEEK-es hallgatók körében a legmagasabb az OPAC használat. Ez a magas arány valószínűleg arra vezethető vissza, hogy a kari könyvtári ellátás itt gyengébb, mint a többi karon. Az ETK-s hallgatók körében kimagasló értéket mutat az információs pult igénybevétele. A KTK-soknál is magas az információs pultnál való segítségkérés aránya, és a papír alapú katalógus használat, ami meglepő, mivel a PTE-KTK Könyvtárában nincsenek kihelyezve a katalóguscédulák. Ennek oka valószínűleg az, hogy sajnos az egyetemisták nem tudják mi a különbség a hagyományos, papír alapú és a digitális OPAC elnevezésű katalógus között.

4.5 Az információs kompetencia és a könyvtárhasználati ismeretek fejlesztésére irányuló törekvések

A vizsgálatba bevont négy kari könyvtárban, az ÁJK-n, az ETK-n, a FEEK-en és a KTK-n a könyvtárosok bevonásával interjút készítettem. Tizenhét kérdést tettem fel arról, hogy a hallgatóknak van-e és amennyiben igen, úgy milyen lehetőségük az információs kompetenciáik és a könyvtárhasználati ismereteik fejlesztésére. A következőkben az így nyert tapasztalataimat összegzem.

Az ÁJK-n minden első éves hallgatónak kötelező részt venni könyvtárbemutató túrán. Ezen kívül megismertetik a hallgatókat a jogi adatbázisokkal — ez az egyetemen működik, nem a könyvtárban, oktató tartja — a könyvtárban fellelhető fontos nyomtatott információforrásokkal, mert a hallgatóknak inkább ezekre van szükségük.¹⁸

Az ETK-n a hallgatóknak nincs lehetőség könyvtárhasználati kurzuson részt venni, de egy három tanórás kutatómódszertani órát tartanak a könyvtárosok, ami kötelező minden hallgató számra. Itt megismertetik a hallgatókat az OPAC használatával, a keresési stratégiával és taktikákkal, a természettudományi szakirodalmi adatbázisok használatával, továbbá a magyar és külföldi egészségügyi szakirodalmi adatbázisokkal. Itt a szakirodalmi adatbázisok bemutatására fektetnek nagyobb hangsúlyt.¹⁹

A KTK-n is tartanak az első éves hallgatóknak egy fél órás könyvtárbemutató túrát az orientációs napon. Megismertetik a hallgatókat az OPAC-használattal, valamint az adatbázisokban történő és a könyvtári keresési stratégiákkal. Akárcsak az ÁJK-n, itt is az egyetemen van módszertani kurzus a könyvtári információforrásokról, amit oktató tart, de ez a kurzus nem kötelező, csupán választható.²⁰

A FEEK-en csak az andragógia alapképzésben résztvevő hallgatóknak tartanak 30 órás könyvtárhasználati kurzust, melynek mintegy kétharmadát teszi ki a gyakorlatok aránya. Az alapképzésben résztvevő andragógia szakos hallgatók számára a tantárgy kötelező, az informatikus könyvtáros képzésben résztvevő hallgatók – szakmai érintettségük miatt – ez alól felmentést kapnak. Az elméleti órákat és a gyakorlati foglalkozásokat a Könyvtártudományi Intézet oktatója tartja. Megismertetik a hallgatókat a szakterületükhöz

¹⁸ Adatközlő: Füzes Barnabás, osztályvezető, Pécs, Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár, Lakcíme: 7834, Baksa, Rákóczi u. 13.

¹⁹ Adatközlő: Schiberna-Cser Henrietta, könyvtáros, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar Könyvtár, Lakcíme: 7632 Pécs, Esztergályos u. 10.

²⁰ Adatközlő: Hamar Zsuzsanna, igazgató, Pécs, Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár Lakcíme: 7639, Kökény, Petőfi u. 40.

kapcsolódó szakirodalmi adatbázisokkal, internetes keresési metódusokkal, könyvtár és OPAC használatával.²¹

Az első hat kérdésem az információs műveltség megszerzésének lehetőségére vonatkozott. Ezekre azonban nem kaptam választ, mert az információs műveltség fejlesztésével egyik kari könyvtárban sem foglalkoznak kimondottan. Minden kari könyvtárban megfelelőnek tartják a könyvtárhasználati kurzusokat, az ETK könyvtárában az óraszámmal elégedetlenek. A könyvtárosok szerint a FEEK-en és az ETK-n is megkapják a hallgatók a lehetőséget az információs műveltségük fejlesztésére, de nem gyakran nem élnek az így megszerzett tudással, illetve annak alkalmazásával.

²¹ Adatközlő: Mészárosné Szentirányi Zita, könyvtárvezető, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Lakcíme: 7633, Pécs, Esztergár L. u. 5/c

5. A német módszer

Németországot az információs és kommunikációs technológia elterjedése és a 2000-ben történt PISA felmérés²² adatai szerint a német diákok gyenge teljesítménye szövetségi és tartományi szinten az információs és a szomszédos kompetenciák fejlesztésére irányuló intézkedési tervek és együttműködési megállapodások megalkotására kényszerítették. A német oktatáspolitikai az információs műveltség kialakítását és fejlesztését az intézményes oktatás keretébe utalta, „...az egyén lehetséges legkorábbi éveinek oktatási, nevelési feladatául határozta meg...”. E munka során szoros kooperáció alakult ki az oktatás, a tudomány, a kultúra hatóságai és a szakmai szervezetek, valamint intézmények között. 2002-2008 között az egyes tartományok együttműködési megállapodásokat kötöttek, és a helyi intézményeket is ösztönözték az együttműködésre. A Német Könyvtáros Egyesület vezetésével a szakmai, társadalmi szervezetek és a hatóságok összefogásával meghatározták az információs műveltség követelményeit: 2006-ban a felsőoktatás, 2008-ban a gimnáziumok számára. 2002-ben a bonni Egyetemi- és Országos Könyvtár egy linkgyűjteményt állított össze, ami 2005-ben az egész Németországra kiterjedő szakportállá alakult. A portál fenntartását és fejlesztését 2010-től a Német Könyvtáros Egyesület vette át. Ez a portál

²² Közismert, hogy 2000-től háromévente felmérést végeznek, kezdetben az OECD országok, majd egyre több ország részvételével, a tizenöt éves diákok körében. Ez az úgynevezett PISA vizsgálat (Programme for International Student Assessment). Vizsgálják a szövegértést, a matematikai képességeket és a természettudományi tájékozottságot. Ezek a vizsgálatok azt mutatják, hogy Németország 2000-ben a természettudományi eredményekben a huszadik volt, míg Magyarország a tizenötödik. Ezzel Magyarország az OECD országok átlagához tartozott, míg Németország az átlag alatt volt. A szövegértési készségeket terén Németország a huszonegyedik, Magyarország a huszonharmadik helyen állt, ezzel mindkét ország az OECD országokhoz képest az átlag alatt teljesített. A matematikai kompetenciákat tekintve Németország a huszadik, Magyarország a huszonegyedik, így az OECD országok szerint meghatározott átlag alatt szerepelt. 2009-ben Németország a természettudományi eredményekben már a kilencedik volt, míg Magyarország pedig a tizenhatodik. Ezzel Magyarország az OECD országok átlagához tartozott, míg Németország az átlag felett teljesített. Ugyanakkor a szövegértési készségek terén Németország a tizenhatodik, Magyarország a huszonegyedik helyen állt, ezzel mindkét ország az OECD országokhoz képest átlagosan teljesített. A matematikai kompetenciákat tekintve Németország a tizedik, Magyarország a huszonharmadik, így Németország ismét az OECD országok szerint meghatározott átlag felett, míg Magyarország az átlag alatt szerepelt. A fenti eredmények egy lassú, de határozott javulást mutatnak. Összefoglalva 2000-ben Magyarország jobb teljesítményt nyújtott, egy átlagos és két átlag alatti pontszámmal, Németország három átlag alatti pontszámmal rendelkezett. 2009-ben Németország sokkal jobb teljesítményt nyújtott, egy átlagos és két átlag feletti pontszámmal, Magyarország három átlagos helyezést ért el. A 2000-es PISA-i sokk után Németország egyenletes javulást mutat. Németország alapos, átgondolt programokkal ér el egyenletesen javuló eredményeket — Magyarország eredményei egyhelyben topogást mutatnak.

Az adatok és információk forrásai: Auxné Bánfi Ilona, Felvégi Emese, Rózsa Csaba, Szalay Balázs, Vári Péter: Gyorsjelentés a PISA 2000 vizsgálatról. In: Új Pedagógiai Szemle, 2002. január p. 38–65.

<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00056/2002-01-ta-Tobbek-Gyorsjelentes.html> (2012.10.25.);

PISA2009 tájékoztató. Jellemzők és eredmények www.nefmi.gov.hu/kozoktatasi/pisa2009 (2012.10.25.)

rendszeresen közzéteszi a témával kapcsolatos rendezvényeket, konferenciákat, kiadványokat, az információs kompetencia szttenderdeket, ajánlásokat, szakmai és módszertani dokumentumokat, statisztikákat, diagramokat, tartományi kezdeményezéseket, eredményeket, a programokban részt vevő partnerek és hálózatok adatait, továbbá figyeli a sajtóvisszhangot is. Hasonló alapossággal dolgozták ki a közoktatási intézmények tanulóinak fejlesztését is. A fejlesztések során a települési könyvtárak a tanulók és a felnőtt lakosság tanító könyvtáraivá váltak.

A német szakirodalom az információs kompetenciát, mint összetett fogalmat, komplex készségrendszerként határozza meg, amelynek része az egyén belső jellemzői és az egyént körülvevő külső tényezők. A német szakirodalomban az információs műveltség fogalmkörébe tartozik az információk szervezése, strukturálása, megosztása, valamint az információtudatos magatartás is.

Az információs kompetencia alkotóelemeit a pedig következőképpen határozták meg:

- az információs szükséglet felismerése: tudjuk, mikor van szükségünk információra, legyünk képesek meghatározni az információs igényeinket;
- az információk keresése, összegyűjtése: releváns forrásból a megfelelő keresési stratégiák alkalmazásával hozzájutni az információkhoz;
- az információk elemzése, értékelése és szelektálása: a kapott információkról el kell dönteni, hogy relevánsak-e számunkra, vagy nem, megbízhatóság, pontosság, érvényesség kérdése;
- az információk szervezése, strukturálása, megosztása: az információkat tudni kell kezelni, tárolni, az információk megértése, a lényeg kiszűrése, saját szavakkal összefoglalása;
- az információk átalakításával, átformálásával, bemutatásával, használatával kapcsolatos információs viselkedés: az információk felhasználásának etikai és jogi szabályai.

Az információs műveltség szomszédos kompetenciái, amelyek árnyalják és kiegészítik azt a következők:

- Library Literacy: könyvtári írástudás el tud igazodni a könyvtárban és használni eszközeit;
- Computer Literacy: számítógépes írástudás a számítógépet tudja használni, csak az eszközhasználatra vonatkozik;

- Digital Literacy: digitális írástudás;
- Internet Literacy: internetes írástudás;
- Media Literacy: média írástudás minden információközvetítő eszközt képes értelmezni, használni, létrehozni, kezelni, a technikai és etikai felhasználást is beleértve;
- kommunikációs kompetenciák;
- írásra és az olvasásra vonatkozó kompetenciák.

Ezeknek a készségeknek az elsajátítása és alkalmazása valamennyi foglalkoztatási ág valamennyi szereplője számára már napjainkban is, a jövőben pedig még inkább nélkülözhetetlen.²³

Németországban 2006-ban fogadták el az egyetemi és 2008-ban a főiskolai hallgatók információs kompetenciáinak sztenderjeit.²⁴

Az információs- és médiaismeret elengedhetetlen a közoktatásban a sikeres tanuláshoz, kutatáshoz, különösen a felsőoktatásban a BA és MA képzésekben. Az önálló tanuláshoz jól megalapozott információs háttérre van szükség, valamint képességre a megfelelő minőségű tudományosan releváns információ összegyűjtéséhez, kiválasztásához, és feldolgozásához, figyelembe véve a jogi és etikai vonatkoztatásokat. Ezeket a képességeket ki kell fejleszteni és be kell illeszteni az alapkövetelmények közé.

A tudományos könyvtárak mindig is fontos központjai voltak a tanulásnak és kutatásnak, itt egy helyen nagy mennyiségű tudományos anyag, technikai háttér és professzionális tanácsadás áll rendelkezésre. Ezekben a könyvtárakban új feladatok jelentkeztek: az intézmények különböző kurzusokat indítanak az információs és médiakompetenciák fejlesztésére. A kurzusok célcsoportja elsősorban a felsőoktatásban tanulók, de ajánlanak kurzusokat a végzős gimnazistáknak is. (2008-ban például a Deutscher Bibliotheksstatistik – Német Könyvtárstatisztika²⁵ – szerint a 236 egyetemi és főiskolai tudományos könyvtár által összesen 44.000 ilyen képzési órán 394.000 fő vett részt.) A kurzusok főbb témái:

- könyvtár- és forrásismeret, médiatípusok megismerése,

²³ Sipos Anna Magdolna: A „guglin” inneni és a „guglin” túli világ. In: Benczéné Fekete Andrea (szerk.) Lehetőségek és alternatívák a Kárpát – medencében: módszertani tanulmányok. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kara, 2011. p.126-134.

²⁴ Sipos Anna Magdolna: Információs kompetencia - realitás vagy frázis? id. m.

²⁵ Deutsche Bibliotheksstatistik (DBS) <http://www.hbz-nrw.de/angebote/dbs/> (2012.10.25.)

- katalógushasználat, adatbankok, digitális szöveggyűjtemények, internetes keresők megfelelő használata,
- irodalomkutatás, a tudományosan fontos információk célzott kiválasztása, és feldolgozása,
- jogi ismeretek: hivatkozások, copyright jogok, etikai vonatkozások: idézetek, plagizálás,
- további a tanulmányokhoz elengedhetetlen ismeretek: tanulási és fogalmazási stratégiák, prezentációs technikák.

A kurzusok írásbeli és szóbeli vizsgával zárulnak. A bolognai rendszerre való átállás után a könyvtáraknak is fejlődni és alkalmazkodni kellett az új feltételekhez. Az információs ismeretek megalapozása, illetve fejlesztése kulcsfeladatok lett az egyetemi könyvtáraknak.²⁶

Németországban már a gimnazistáktól elvárják, hogy a különböző projektmunkákban használni tudják azokat az információs lehetőségeket és keresési módszereket, amiket a főiskolai könyvtárak és az országos könyvtárak kínálnak. Ezért a tanulóknak minél előbb meg kell szerezniük ezeket az ismereteket, hogy később a felsőoktatásban zökkenőmentesen használni tudják. A könyvtárak és az iskolák emiatt az utóbbi időben egyre szorosabban együttműködnek egymással. Sok gimnáziumban tervezik a tanulási- és médiaközpontok kialakítását, ahol a koncepció továbbfejlesztéseként e-learning módszereket is bemutatnának. A tudományos könyvtárakkal szemben a tanulók és tanárok különböző elvárásokat támasztanak. Az alapelvárás hogy a könyvtár bevezető ismereteket adjon az információs- és irodalomkínálatba.

Ezen kívül fontos, hogy a tanulók az internetet megfelelően tudják használni, tekintve az interneten fellelhető hatalmas információmennyiséget és a rossz tapasztalatokat a különböző keresőkkel. Manapság kevesebb hangsúlyt helyeznének a bibliográfiai adatbankok használatára, mivel ez az általános iskolákban és a gimnáziumokban nem igazán hozzáférhető.

A felmért igények alapján a következő modulokat ajánlják a gimnáziumoknak:

²⁶ Deutscher Bibliotheksverband: Wissenschaftliche Bibliotheken in Deutschland unterstützen die neuen Studiengänge durch die nachhaltige Förderung von Informations- und Medienkompetenz: Hamburger Erklärung. http://www.informationskompetenz.de/fileadmin/user_upload/2009-11_informationskompetenz-hamburger-erklaerung.pdf (2012.10.15.)

1. Modul: Könyvtár – bevezetés az információs kínálatba, rövid könyvtári katalógus-bemutató.
2. Modul: Katalógus – Kereső feladatok az online katalógus használatához.
3. Modul: Internet – Kereső feladatok az internetes információk használatához és értékeléséhez.

Németországban is általánosan elterjedt kereső a Google, de ennél problémás lehet a releváns információk helyes kiválasztása a tetemesre rúgó találati halmaz miatt. Ezért a kurzus bemutat más olyan keresőket, amelyek nem annyira ismertek a tanulók körében, de az információ keresésében pontosabb eredményre vezethetnek: speciális keresőket és szakmai internet portálokat, amelyeknél lehetőség van elektronikus publikációkra való konkrét keresésre. Ugyanakkor nem csupán a kereső oldaláról adnak információt, hanem arról is, hogy hogyan kell hatékonyan keresni, ezeket eltárolni, majd felhasználni és megfelelően hivatkozni.²⁷ A Bajor egyetemek és egyetemi könyvtárak iránymutatásokat fogalmaztak meg a felsőoktatás számára. Eszerint foglalkozni kell a meglévő hiányosságok és igények kielégítésével, mind a hallgatók, mind pedig az oktatók számára. Az ide vonatkozó iránymutatások a következők:

1. Az információs kompetencia a tanulmányokhoz nélkülözhetetlen kulcsképeszség.
2. Minden tanuló vegyen részt a tanulmányai folyamán olyan előadásokon, melyeken megszerzi az információs tudást.
3. A könyvtárak ehhez különböző modulokat ajánlanak együttműködve a különböző szakokkal, tanszékekkel.
4. Az információs tudás átadása az egyik legfőbb feladata a könyvtáraknak, könyvtárosoknak.
5. A kurzusokat könyvtárosok vezetik.
6. Az előadásokat szakelőadók is segítik.
7. A szakmai és gyakorlati közeli előadások az érvényben lévő módszerekkel zajlanak, a jelen állapotú felsőoktatáshoz alkalmazkodnak és azzal együtt fejlődnek.
8. A könyvtárak szorosan együttműködnek a tanszékekkel, fakultásokkal.
9. A könyvtárosok rendszeres továbbképzéseken vesznek részt.

²⁷Netzwerk Informationskompetenz Baden-Württemberg: Konzept zur Vermittlung von Informationskompetenz an Schüler der gymnasialen Oberstufe Empfehlung der baden-württembergischen Hochschul- und Landesbibliotheken.
http://www.informationskompetenz.de/fileadmin/user_upload/Konzept_zur_Vermittl_1555.pdf (2012.10.15.)

10. A könyvtárosok minden technikai és szervezési munkában együtt működnek a tanszékekkel és a vezetőséggel.²⁸

Az információs kompetenciák fejlesztése a tanulóknál azért is fontos, hogy az egyre növekvő információmennyiséggel és információforrással bánni tudjanak, ezért az információtömeg kezelésére is figyelmet fordítanak. A megfelelő képességek megszerzése nélkül ez ma már lehetetlen feladat, de – szerencsére – az információ felkutatása és értékelése tanulható folyamat.

A diákok nagyon hasznosnak tartják a felhasználóbarát lehetőségeket az információs források értékelésénél. Nagyra értékelik például a különböző kiadványokat és tematikus összeállításokat, mert ezek által olyan további információkhoz jutnak, amik létezéséről esetleg eddig nem tudtak. Emellett a különböző információs kompetenciával foglalkozó kurzusokat találják igen hasznosnak. A tanulóknak feltett kérdések alapján a leghasznosabbnak azokat az előadásokat ítélték melyek témája az információkeresés megkönnyítése, az információ kezelése valamint a számítástechnika vívmányainak, a technológiának megismerése. Érdekes módon különös hangsúlyt nem fektettek az időspórolás, hatékony munka, vagy jobb problémamegoldó-, vagy döntési képesség megtanulásának fontosságára. A tanfolyamok elvégzését a majdani álláskeresés szempontjából is fontosnak tartják, de nem az információtömeg kezelése szempontjából, hanem, azért, mert jól néz ki az önéletrajzban, és ez által előnyökhöz juthatnak a munkaerőpiacon.²⁹

Az ULB – Universitäts- und Landesbibliothek javaslata alapján a felsőoktatásban a következő módon kell az információs kompetencia kurzusokat szervezni: a tanulmányi idő egésze alatt 4-5 1,5 órás előadás, ebből két előadás az alapszakokon, majd ezt követően 2-3 előadás a mesterképzésben. Az alapképzésben az alap és lényegi dolgokra kell koncentrálni. Itt a megengedett hallgatólétszám egy csoporton belül lehet nagyobb. A mesterképzésben kisebb csoportlétszámmal kell dolgozni és differenciált, szakmai ismereteket átadni.³⁰

²⁸ Bibliotheksverbund Bayern: Leitlinien für die Durchführung von Veranstaltungen zum Erwerb von Informationskompetenz an den bayerischen Universitäts- und Hochschulbibliotheken: Empfehlungen der Direktoren der Universitätsbibliotheken und der Leiter der Hochschulbibliotheken im Bibliotheksverbund Bayern für die bayerischen Universitäten und Hochschulen, 2009.
http://www.informationskompetenz.de/fileadmin/user_upload/Leitlinien_f%C3%BCr_die__2799.pdf (2012.10.15.)

²⁹ Ingold, Marianne: Das bibliothekarische Konzept der Informationskompetenz : ein Überblick. Berlin : Institut für Bibliothekswissenschaft der Humboldt-Universität zu Berlin, 2005. <http://www.ib.hu-berlin.de/~kumlau/handreichungen/h128/h128.pdf> (2012.10.15.)

³⁰ Vermittlung von Informationskompetenz an der Heinrich-Heine-Universität – ein studienbegleitendes Ausbildungskonzept der Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
http://www.ulb.hhu.de/fileadmin/redaktion/ULB/Documents/konzept_ik.pdf (2012.11.10.)

Mindezek ellenére a német hallgatók információszerzési szokásait vizsgálva kiderül, hogy legnagyobb részük az internetet használja, nagy részük csak ingyenes információkat keres. Mind a Wikipédiát, mind pedig a Google-t minden hallgató ismeri, amint a különböző közösségi hálók és a médiamegosztó oldalakat is. A tudományos kutatómunka legnépszerűbb eszközei szintén a Google és a Wikipédia. A többi keresőmotor, a webkatalógusok, a tudományos keresők, a professzionális szakirodalmi és citációs adatbázisok ismertségben és a használat gyakoriságában erősen elmaradnak. A fogalmak egyszerű tisztázása terén a Wikipédia átvette a klasszikus eszközök használatát, szócikkeiben a megkérdezettek fele bízik meg általában. A könyvtár a Google után a második helyen áll a tudományos kutatási eszközök listáján, ám amennyiben célzott szakirodalmi keresést folytatnak, úgy a bibliotéka már átveszi a vezetést. Ezek az eredmények kísértetiesen egybeesnek a PTE-en végzett empirikus kutatások eredményeivel. Mindazonáltal a hallgatók negyede vett már át szövegrészeket a forrás megjelölése nélkül.³¹ Van még mit tanulniuk.

³¹Klein, Raphael N. - Beutelspacher, Lisa - Hauk, Katharina - Terp, Christina – Anuschewski, Denis - Zensen, Christoph – Trkulja, Violeta - Weller, Katrin: Informationskompetenz in Zeiten des Web 2.0. In: Information Wissenschaft und Praxis. 60. évf., 2009. 3. sz. p. 129-142. Ism: Nagy Nikolett: Információs műveltség a web 2.0 idejében. Lehetőségek és kihívások a közösségi szoftverek (social softwer) terén. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 57. évf., 2010. 11-12. sz.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5417&issue_id=521 (2012.11.10.)

6. Befejezés, javaslatétel: Hogyan tovább?

Magyarországon az információs műveltség fontosságára még csak nemrég ébredtek rá a témában érintett szakmai fórumok. A vizsgálati eredmények azt mutatják, hogy ma még sem az oktatásban, sem a könyvtárakban nem fektetnek kellő hangsúlyt erre: nincs kialakult képzési rendszer és szintén hiányzik az információs műveltség fejlesztésére irányuló normatív szabályozás, és úgy tűnik, hogy a szemléletmóddal is problémák vannak. Éppen ezért feladatommak tartom, hogy Németország példáján keresztül — ahol már rendelkezésre állnak a képzési minták és szabályozások, továbbá az információs műveltség fejlesztésére irányuló szemléletmódban is lényegesen előbbre tartunk — bemutassam, hogy itthon milyen változtatásokra lenne szükség ahhoz, hogy Magyarország felzárkózhasson és fejlődhessen. Németországból nem áll rendelkezésemre a szakspecifikus szabályozásról szóló szakirodalom, ezért az általános szabályozások példáját veszem alapul a javaslatéletemhez, mert Németország ezekkel a szabályozásokkal is komoly fejlődést ért el.

A négy dolgozat összevetésének tanulsága, hogy az információs műveltség adta lehetőségeket a hallgatók 1/3-a használja rendszeresen, 2/3-a azonban nem használja! Ez az eredmény illetve eredménytelenség meglepetésként ért. Azt gondoltam, — és velem együtt sokan ezt gondolják — hogy az egyetemisták már nagyon ügyes felhasználói az internetnek, a technikai eszközöket pedig profi módon kezelik. Előzetesen 2/3 — 1/3 arányúnak gondoltam a jól használók és nem használók arányát. A hétköznapi információszerzésre mindez igaz is, de a szakirodalmi információszerzés, az adatbázis-kezelés, és a könyvtárhasználat területén megmutatkozó tájékozatlanság megdöbbentő. A diploma előtt állók, a már végzetek honnan fognak tájékozódni, ha az egyetemről úgy kerülnek ki, hogy nem ismerik a továbbfejlődésük lehetőségeit?

A feladat adott: messzebbre kell látni, a rendelkezésükre álló minden eszközt használni kell!

Magyarország számára ez első és legfontosabb lépés a jogi szabályozás erősítése lenne. 2012. október 25.-én jelent meg a 2012. évi CLII. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997.évi CXL. törvény módosítása. Itt mindössze öt pontban egészítették ki a nyilvános könyvtárak alapfeladatait. A módosítás szövege a következő.

A nyilvános könyvtár alapfeladatai:

- f.) biztosítja az elektronikus könyvtári dokumentumok elérhetőségét,
- g.) a könyvtárhasználókat segíti a digitális írástudás, az információs műveltség elsajátításában, az egész életen át tartó tanulás folyamatában,

- h.) segíti az oktatásban, képzésben résztvevők információellátását, a tudományos kutatás és az adatbázisokból történő információkérés lehetőségét,
- i) kulturális, közösségi, közművelődési rendezvényeket és egyéb programokat szervez
- j) tudás-, információ-és kultúrákövetítő tevékenységével hozzájárul az életminőség javításához, az ország versenyképességének növeléséhez.³²

Ez a módosítás öröndetesen jó irányba mutat, de sajnos önmagában semmi konkrétumot nem jelent. Ez a törvényi szabályozás csupán a kereteket adhatta meg és ugyan kétségtelenül pozitív kezdeményezés lehet, ám ahhoz, hogy igazi változásokat érvünk el, csupán a lehetőséget teremti meg. Szakmai tartalommal a szakembereknek kell majd megtölteni azt, és e munka során mellőzhetetlen a különböző szférákban tevékenykedők együttműködése. Olyan kooperációra van szükség, amelyben minden intézménynek — könyvtáraknak, múzeumoknak, köz- és felsőoktatási intézményeknek — részletesen meghatározzák a feladatkörét, kitűzik az elérendő célt. Nem csak a nyilvános könyvtárak alapfeladatait kellene módosítani, hanem minden könyvtár alapfeladatát. Nagyon fontos lenne elsősorban az iskolai könyvtárak alapfeladataiba felvenni az információs műveltség fejlesztését, mert a diákokat már a kezdetektől fejleszteni kell, lehetőséget kell nekik adni, hogy alapot szerezhessenek a további fejlődéshez.

Magyarországon is biztosítani kellene azt, hogy mind a diákoknak, mind az oktatási rendszerből kikerülteknek lehetősége legyen az információs műveltséget fejlesztő kurzusokon részt venni.

A közkönyvtárak szervezhetnének ilyen kurzusokat, amelyek a diákoknak kötelező lenne, a többi felhasználónak pedig fakultatív, de a lehetőséget biztosítani kell. Ezen foglalkozásokon érinteni kellene a könyvtárhasználatot, a digitális eszközök használatát, az internet kritikus szemléletű használatát, az információk etikus kezelését. A kurzusokhoz egy egységes útmutatórendszert is ki kellene adni például korosztályonként. A kiscsoportos indítás lenne a legmegfelelőbb, hogy mindenkinek felkészültségi szintjétől függően fejleszthessék kompetenciáit. Az egyetemi kari könyvtár feladata mindezen felül a tudományterületéhez kapcsolódó szakirodalmi adatbázisok megismertetése a felhasználókkal, hogy ne a Google legyen a legelfogadottabb információforrás.

Ugyanakkor öröndetes, hogy a fejlődés kezdetei már láthatóak. 2012.11.22-23.-án rendezték meg az Országos Könyvtárügyi Konferenciát. A digitális írástudás szekcióban Bánkeszi

³² 2012. évi CLII. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997.évi CXL. törvény módosítása. In: Magyar Közlöny. 140. sz.: 24271-24280 p. (2012.11. 02.)

Katalin, a Könyvtári Intézet igazgatója a digitális írástudás szekció munkájának összefoglalásaként a következőkről beszélt.

Fő feladat, hogy a digitális írástudás megszerzésében segítsenek a könyvtárak. Ehhez az általános műveltségre is szükség van, ezért ezt is fejleszteniük kell. Fontos a kiadókkal való kooperáció, hogy az e-könyvek bekerülhessenek a könyvtár állományába, mert a felhasználóknak igényük van rá. A könyvtárnak segítenie kell az eligazodást a digitális világban, az internet felelősségteljes használatában, az eligazodást a rengeteg információ között. Jövőorientált képzésben kell részesíteni mind a felhasználókat, mind a könyvtárosokat. A könyvtárnak segítenie kell a digitális írástudás megszerzésében, a digitális műveltség elmélyítésében, és a digitális kultúra terjesztésében.³³

A következő fontos lépés az iskolai oktatás átszervezése lehet. A mai közoktatási rendszer nem alkalmas arra, hogy a diákok és hallgatók információs műveltségét fejlessze. Amíg a tanórákon és tanórákon kívül nem keltik fel a diákok érdeklődését, és nem vonják be őket aktívan a tanórák menetébe, az információs műveltségük sem fog fejlődni. Magyarországon ennek szükségességét még nem ismerték fel elegendő mértékben. Az oktatás sarkalatos feladata, hogy tudatos felhasználókká neveljék legelőször az egyetemistákat — így főleg a végzős egyetemisták képzésével egy-két év alatt jelentős számú hozzáértő szakember állna rendelkezésre. Második körben a középiskolásokat, hogy megfelelő alapismeretekkel kerüljenek be az egyetemekre. Harmadik lépésben az általános iskolások alapozó oktatását kellene szorgalmazni. A felnőtt érdeklődők, az iskolai keretből már kikerültek továbbképzésére is nagyon figyelni kellene. Az ő képzésüket is a könyvtár vagy az iskola keretein belül kellene megszervezni — ma már nem tudnak egymástól hagyományos módon tanulni — az idősebb szakemberek nem szívesen adják át a tudásukat a kezdőknek — mert konkurenciát jelentenek egymásnak a munkaerőpiacon. Ezeket a képzéseket közel egy időben kellene indítani, hogy időt nyerjünk. Minden szereplőt motiválni kell! A diákságot azzal, hogy a munkaerőpiacon előnyt jelent, ha adott kurzusok elvégzéséről és a megszerzett tudásukról bizonyítvánnyal rendelkeznek. A munkavállalókat anyagi előnyökkel, pozícióval, ha a megszerzett információs műveltségüket megosztanák a korábban végzettekkel és a lemaradókkal. Az előrehaladókat pedig a biztos munkahely lehetőségével.

³³ Országos Könyvtárügyi Konferencia <http://videotorium.hu/hu/recordings/details/5647>, Szekciok_beszamoloja (2012.11.02.)

Hazánk anyagi lehetőségei korlátozottak, de ami korlátlan lehet az a híres magyar kreativitás és lelkesedés! Legyen kormányzati és szakmai akarat, aprólékos, részleteket is érintő, minden lépést meghatározó, elősegítő törvények, rendeletek képében. A könyvtárosokat is ébreszteni szükséges. A kezük ügyében van minden tudás, nekik kell kidolgozni az elképzeléseket, biztosítani a lehetőségeket az élethosszig tartó tanuláshoz. Ne csak a közkönyvtárak, hanem minden könyvtár érezze szívügyének az információs műveltség terjesztését!

A média segítségét is igénybe kell venni! Rendszeresen megjelenő rovatokban kellene a lehetőségeket, eseményeket reklámozni — a figyelmet felhívni, és nem csak utólag tudósítani. A könyvkiadók adjanak ki útmutatókat, felhasználói kézikönyveket közérthető megfogalmazásban minden korosztályra gondolva!

Az információs műveltség prominens szakemberei írjanak, szerkesszenek, tegyenek közzé olyan munkákat, amelyek segítségül szolgálnak a fejlődésben, hiszen ők a leghivatottabbak és a leghitelesebbek ez ügyben!

Minden elhivatott tanárnak lehetőséget kell kapnia saját képzésére vagy továbbképzésére, hogy az általános iskolások és a középiskolások gyorsan hozzáértő tanároktól tanulhassanak! A diákokkal tudatosítani kell: az internet kevés, az internet nem elég! Amíg tanulnak nagyon jó mankó, gyors, könnyen elérhető információforrás, de elkényelmesít. Ha az interneten megtalálunk valamit az jó, ami pedig nincs rajta, az nem létezik. Hozzászokunk a gyors, könnyű megoldáshoz — egysíkú lesz a gondolkodásunk, a tudásunk. Amikor dolgozni fogunk sokunk elsődleges feladata az innováció lesz, de honnan jönnek az ötletek, ha mindannyian ugyanazokon az információforrásokon nevelődtünk? Diplomával a kezünkben fel kellene fedoznunk a könyvtárakat, szakkönyvtárakat, levéltárakat, tudósok és művészek hagyatékait.

Ha megszoktuk az internet bábeli zűrzavarát, ha tudunk szelektálni, keresni az jó. De tovább kell lépni. A szakirodalmi adatbázisok, a könyvtárak, szakkönyvtárak a titkok tudói, és nekünk a továbblépéshez, az innovációhoz ezeket a titkokat kutatni kell. Valahol ott rejtőzik a nagy ötlet, a nagy felismerés, csak meg kell találni!

7. A felhasznált irodalom és egyéb források jegyzéke

I. Nyomtatott források

1. 2012. évi CLII. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997.évi CXL. törvény módosítása In: Magyar Közlöny. 140. sz.: 24271-24280 p.
2. Andretta, Susie: Change and challenge : information literacy for the 21st century Blackwood : Auslib Press, 2007.
3. Audunson, Ragnar: A könyvtárhasználók tájékozódásának segítése a változó világban. In: Könyvtári Figyelő, 2005. 51.évf. 4. sz. p. 685-692.
4. Auxné Bánfi Ilona et al: Gyorsjelentés a PISA 2000 vizsgálatról. In: Új Pedagógiai Szemle, 2002. január p. 38–65. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00056/2002-01-ta-Tobbek-Gyorsjelentes.html> (2012.10.25.)
5. Béres Judit: Készségfejlesztés az egyetemen a bolognai rendszer tükrében. In: Sipos Anna Magdolna, Zalay Szabolcs, Mészárosné Szentirányi Zita (szerk.): A kultúra anatómiája, a kultúra anatómusa: tanulmánykötet a 65 éves Agárdi Péter tiszteletére. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, 2011. p. 13-30.
6. Csík Tibor (szerk.): Információs műveltség és oktatásügy. Nemzetközi szemle. Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2006.
7. Dömsödy Andrea: Az információs műveltségről alkotott nézetek. In.: Könyvtári Figyelő, 2011. 57. évf. 1. sz. p. 40-58.
8. Dömsödy Andrea: Információs társadalom, informatika és könyvtár-pedagógia. In: Iskolakultúra, 2005. 12. évf. 12. sz. p. 12–20.
9. Egervári Dóra: Nem tanítjuk, mégis...: A médiaműveltség és a digitális bennszülöttek. In: Baráth I, Viczay I (szerk.) Tudomány az oktatásért - oktatás a tudományért. Nyitra: Nyitrai Konstantin Egyetem, Közép-Európai tanulmányok Kara, 2010. p. 5-17.
10. Farkas János: Az információs társadalom küszöbén. In: Magyar Tudomány, 1999. 44. évf., 12. sz. p. 1472-1479. http://titoktan.hu/_raktar/_e_vilagi_gondolatok/FarkasJinfarskus.html (2012.09.25.)
11. Frank Róza: Kompetenciafejlesztés az információs társadalomban. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 2006. 53. évf., 9. sz. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4500&issue_id=475 (2006.04.19.)
12. Grebot Ágnes, Hangodi Ágnes: Könyvtári és információs szakemberek kompetenciái, tulajdonságai, minősítési szintjei. In: Könyvtári Figyelő, 2008. 54. évf. 1. sz. p. 22-34.

<http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/konyvtari-es-informacios-szakemberek-kompetenciai-tulajdonsagai-minositesi-szintjei/>

13. Hegyközi Ilona: Kompetenciák, tulajdonságok, minősítése szintek- avagy milyen követelményeknek kell megfelelni. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2007. 12. sz. p. 37-41.
14. Homann, Beno (2002): Standards der Informationskompetenz eine Übersetzung der amerikanischen Standards der ACRL als argumentative Hilfe zur Realisierung der „Teaching Library.“. In: Bibliotheksdienst, 2002. 36. évf. 5. sz. p. 625-638. (2012.10.15)
15. Karvalics László, Z.: A netnemzedék vizsgálatának szemléleti alapja: a morális pániktól az ismeretelméleti megalapozásig. In: Új Pedagógiai Szemle, 51. évf., 2001. . 7-8. sz. p. 46-51.
16. Karvalics László, Z.: Az információs írástudástól az internetig. In: Educatio, 1997. 4. sz. p. 681-698.
17. Klein, Raphael N. - Beutelspacher, Lisa - Hauk, Katharina - Terp, Christina – Anuschewski, Denis - Zensen, Christoph – Trkulja, Violeta - Weller, Katrin: Informationskompetenz in Zeiten des Web 2.0. In: Information Wissenschaft und Praxis. 60. évf., 2009. 3. sz. p. 129-142. Ism: Nagy Nikolett: Információs műveltség a web 2.0 idejében. Lehetőségek és kihívások a közösségi szoftverek (social softwer) terén. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 57. évf., 2010. 11-12. sz. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5417&issue_id=521 (2012.11.10.)
18. Koltay Tibor: A wikipédia, a web 2.0 és az amatőrök. In: Magyar Tudomány, 2011. 72. évf. 11. sz. p. 1377-1379. <http://www.matud.iif.hu/2011/11/12.html> (2012.09.12.)
19. Koltay Tibor: E-könyvek: technológia és birtoklás. In: Médiakutató, 2010. 11. évf. 3. sz. 49-53. http://www.mediakutato.hu/cikk/2010_03_osz/04_e-konyvek (2012.09.11.)
20. Koltay Tibor: Információs műveltség. Adalékok egy sokarcú fogalom fejlődéstörténetéhez In: Könyv és Nevelés, 2011. 12. évf., 2. sz. p. 70-76. http://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_neveles/informacios_muveltse g (2012.09.25.)
21. Koltay Tibor: Információs műveltség. Kommunikáció, felsőoktatási könyvtárak. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2007. 16. évf. 7. sz. 23-26. p.
22. Koltay Tibor: Információs műveltség: fogalmak, mítoszok, kommunikáció. In: Iskolakultúra, 2007. 17. évf. 11-12. sz. 119-129. p.
23. Koltay Tibor: Információs műveltség: pedagógiai forradalom a könyvtárban?. In: Könyvtári Figyelő, 2007.53. évf., 2. sz. p. 278-288.

24. Koltay Tibor: Médiaműveltség, média-írástudás, digitális írástudás In: Médiakutató, 2009. 10. évf., 4. sz., p. 111-116.
http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_04_tel/08_mediamuveltseg_digitalis_irastudas/ (2012.09.25.)
25. Koltay Tibor: Nyílt, közös, művelt. Néhány gondolat az angol nyelvű terminológia magyarításáról. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2006. 53. évf., 9. sz. p. 423–425. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4504&issue_id=475 (2012.09.25.)
26. Koltay Tibor: Virtuális, elektronikus, digitális. Elméleti ismeretek a 21. század könyvtárához. Budapest: Typotex, 2007.
<http://www.tankonyvtar.hu/main.php?objectID=5345775> (2012.10.22.)
27. Martin, Allan - Madigan, Dan: Digital literacies for learning. London: Facet Publishing, 2006.
28. Mészárosné Szentirányi Zita: Információs műveltség és e-esélyegyenlőség a magyar társadalomban. In: Varga Katalin (szerk.): A 21. század műveltsége: E-könyv az információs műveltségről. Pécs: PTE FEEK Könyvtártudományi Intézet. 2008.
<http://mek.oszk.hu/06300/06355> (2012.09.02.)
29. Nagy Ádám: Információs írástudás és informatikai intelligencia. In: Új Pedagógiai Szemle, 2000. 50. évf. 4. sz. p. 34–41.
30. Payer Barbara: Az egész életen át tartó tanulás újabb mérföldköve- könyvtárosok mentori szerepben. In: Könyvtári Figyelő, 2008. 54. évf. 1. sz. p.247-255.
31. Pléh Csaba: A webvilág kognitív következményei, avagy fényesít vagy butít-e az internet. In: Korunk 2011. 3. évf. 8. sz. p. 9-19.
32. Prágai nyilatkozat. A társadalom információs műveltségéért. In: Csík Tibor (szerk.): Információs műveltség és oktatásügy. Nemzetközi szemle. Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2006. p. 11-13.
<http://www.opkm.hu/download/ImOk.pdf> (2012.09.25.)
33. Sipos Anna Magdolna: A „guglin” inneni és a „guglin” túli világ. In: Benczéné Fekete Andrea (szerk.) Lehetőségek és alternatívák a Kárpát-medencében: módszertani tanulmányok. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kara, 2011. p.126-134.
34. Sipos Anna Magdolna: Információs kompetencia - realitás vagy frázis?: Az információs kompetenciával kapcsolatos ismeretek oktatása a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros képzésében. In: Tudásmenedzsment, 2008. 9. évf., 2. sz. p. 8-21.
35. Sonnevend Péter: Olvasás és médiahasználat német módra. In: Könyvtári Figyelő, 2009. 55. évf., 3. sz. p. 467-480.

36. Tószegi Zsuzsanna: Könyvtár és információtudományi képzés Európában. In: Könyvtári Figyelő, 2007. 53. évf. 3.-4. sz. Oldalszám?
37. Varga Katalin - Csík Tibor: A tudás és az információfeldolgozás. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2005. 52. évf., 7-8. sz. p. 315-353.
38. Varga Katalin: Az információs műveltség fogalma az európai és Európán kívüli kultúrákban. In: Varga Katalin (szerk.): 21. század műveltsége: E-könyv az információs műveltségről. Pécs: PTE FEEK Könyvtártudományi Intézet, 2008. <http://mek.oszk.hu/06300/06355> (2012.10.22.)
39. Varga Katalin: Az információs műveltség mint szemléletmód. In: Sipos Anna Magdolna, Zalay Szabolcs, Mészárosné Szentirányi Zita (szerk.): A kultúra anatómiája, a kultúra anatómusa: Tanulmánykötet a 65 éves Agárdi Péter tiszteletére. Pécs, PTE FEEK, 2011. p. 283-300.
40. Varga Katalin: Az információs műveltség szerepe az egész életen át tartó tanulásban. In: Varga Katalin (szerk.): A 21. század műveltsége: E-könyv az információs műveltségről. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtártudományi Intézet, 2008. <http://mek.oszk.hu/06300/06355/html/> (2012.10.22.)
41. Varga Katalin: Bevezetés. In: Varga Katalin (szerk.): A 21. század műveltsége: E-könyv az információs műveltségről. Pécs: PTE FEEK Könyvtártudományi Intézet, 2008. <http://mek.oszk.hu/06300/06355> (2012.09.28.)

II. Elektronikus

1. Beacons of the Information Society. The Alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning <http://archive.ifla.org/III/wsis/BeaconInfSoc.html> (2012.09.25.)
2. Bibliotheksverbund Bayern: Leitlinien für die Durchführung von Veranstaltungen zum Erwerb von Informationskompetenz an den bayerischen Universitäts- und Hochschulbibliotheken: Empfehlungen der Direktoren der Universitätsbibliotheken und der Leiter der Hochschulbibliotheken im Bibliotheksverbund Bayern für die bayerischen Universitäten und Hochschulen, 2009. http://www.informationskompetenz.de/fileadmin/user_upload/Leitlinien_f%C3%BCr_die__2799.pdf (2012.10.15.)
3. Deutsche Bibliotheksstatistik (DBS) <http://www.hbz-nrw.de/angebote/dbs/> (2012.10.25.)
4. Deutscher Bibliotheksverband: Wissenschaftliche Bibliotheken in Deutschland unterstützen die neuen Studiengänge durch die nachhaltige Förderung von Informations- und Medienkompetenz: Hamburger Erklärung.

http://www.informationskompetenz.de/fileadmin/user_upload/2009-11_informationskompetenz-hamburger-erklaerung.pdf (2012.10.15.)

5. Egervári Dóra: Digitális bennszülöttek az információs társadalomban. In: Edu Szakképzés és Környezetpedagógia Elektronikus Szakfolyóirat, 2010. p. 21-29. http://fikszh.hu/images/stories/pdf/edu_1_szam.pdf
6. Ingold, Marianne: Das bibliothekarische Konzept der Informationskompetenz : ein Überblick. Berlin : Institut für Bibliothekswissenschaft der Humboldt-Universität zu Berlin, 2005. <http://www.ib.hu-berlin.de/~kumlau/handreichungen/h128/h128.pdf> (2012.10.15.)
7. Netzwerk Informationskompetenz Baden-Württemberg: Konzept zur Vermittlung von Informationskompetenz an Schüler der gymnasialen Oberstufe Empfehlung der baden-württembergischen Hochschul- und Landesbibliotheken. http://www.informationskompetenz.de/fileadmin/user_upload/Konzept_zur_Vermittl_1555.pdf (2012.10.15.)
8. Országos Könyvtárügyi Konferencia http://videotorium.hu/hu/recordings/details/5647,Szekciok_beszamoloja (2012.11.02.)
9. PISA2009 tájékoztató. Jellemzők és eredmények www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/pisa2009 (2012.10.25.)
10. Schöning-Walter, Christa: Die digitale Bibliothek als Leitidee: Entwicklungslinien in der Fachinformationspolitik in Deutschland. In: Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 50. évf., 1. sz, p. 4–12. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3641&issue_id=451 (2012.10.15.)
11. Schüller, André: Die Vermittlung der Schlüsselqualifikation Informationskompetenz an der LMU München: Ein Lagebericht <http://epub.ub.uni-muenchen.de/1349/1/lagebericht.pdf> (2012.10.15.)
12. Vermittlung von Informationskompetenz an der Heinrich-Heine-Universität – ein studienbegleitendes Ausbildungskonzept der Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf http://www.ulb.hhu.de/fileadmin/redaktion/ULB/Documents/konzept_ik.pdf (2012.11.10.)

III. Kéziratok

1. Csörge Ágnes (2009) Az egyetemi hallgatók online és hagyományos szakirodalom-, könyvtárhasználati és információszerzési szokásai (Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar) [szakdolgozat]. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
2. Egervári Dóra (2008) Információs kompetenciánk – avagy hogyan szerzik, értékelik és használják az információkat az egyetemisták? [OTDK dolgozat]. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

3. Simon Eszter (2011) Egyetemi hallgatók szakirodalom használati és információszerzési szokásai (Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar) [diplomamunka]. Pécsi Tudományegyetem, Pécs
4. Szidun Lászlóné (2009) *A PTE EÜ Főiskolai Kar hallgatóinak szakirodalom-használati és információszerzési szokásai* [szakdolgozat]. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

IV. Adatközlők

1. Adatközlő: Füzes Barnabás, osztályvezető, Pécs, Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár, Lakcíme: 7834, Baksa, Rákóczi u. 13.
2. Adatközlő: Hamar Zsuzsanna, igazgató, Pécs, Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtár Lakcíme: 7639, Kökény, Petőfi u. 40.
3. Adatközlő: Mészárosné Szentirányi Zita, könyvtárvezető, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Lakcíme: 7633, Pécs, Esztergár L. u. 5/c
4. Adatközlő: Schiberna-Cser Henrietta, könyvtáros, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar Könyvtár, Lakcíme: 7632, Pécs, Esztergályos u. 10.

8. Melléklet — Kérdőív

Név:

Státusz:

Lakcím:

1. A hallgatónak van-e lehetőségük részt venni az információs műveltséggel foglalkozó kurzuson?
2. Ha igen, ez a kurzus kötelező vagy választható?
3. Milyen óraszámban indulnak a kurzusok?
4. A hallgatók hány %-a vesz részt ezeken a kurzusokon?
5. Mi a képzés tematikája? Milyen témaköröket érintenek? Pl.: dokumentum-felhasználás, az információk etikus kezelése.
6. Milyen %-os arányban foglalkoznak az érintett témakörökkel?
7. Van-e könyvtárhasználati kurzus?
8. A kurzus kötelező vagy választható?
9. Milyen óraszámban indulnak a kurzusok?
10. A hallgatók hány %-a vesz részt ezeken a kurzusokon?
11. Mi a képzés tematikája? Milyen témaköröket érintenek?
12. Megismertetik a hallgatókat a szakterületükhöz kapcsolódó szakirodalmi adatbázisokkal, a helyes internetes keresési metódusok használatával, könyvtárhasználatával, OPAC használatával?
13. Milyen %-os arányban foglalkoznak az érintett témakörökkel?
14. Ezeket a kurzusokat az oktatók vagy könyvtárosok tartják?
15. Ön megfelelőnek tartja-e ezeket a kurzusokat?
16. Mi a véleménye, az egyetemisták megkapják-e a lehetőséget az információs műveltségük fejlesztéséhez?
17. Önöknek vannak-e már terveik, elképzeléseik a 2012-es könyvtárügyi törvény-módosítása kapcsán?